

Posnetek letališča Brniki ponoči — Vzporedne črte so na filmski trak zarisale osvetljene stopnice, ki jih je traktorček pripeljal k letalu

Foto: Tone Poleneš

Naša zastava na vrhu v bolivijskih Andih

**Razgovor z dr. Ivom Valičem, članom
ekspedicije, ki se odpravlja v Južno
Ameriko**

Če se ne bodo nadaljevale (že začete) težave z vizumi in če bodo tudi sicer razni »če« odpadli, bo prihodnjo soboto šest slovenskih alpinistov odpotvalo v Bolivijo. Med najrazličnejšo opremo bo tudi jugoslovanska zastava. Alpinisti imajo namreč namen, da se po možnosti povzpnejo tudi na katerega izmed neraziskanih vrhov v Kordiljerih Reale.

Na vprašanje o tem, zakaj so se namenili v Bolivijo, kakšne načrte imajo in česa se v daljni prijateljski deželi nadejajo, odgovarja član ekspedicije, Kranjčan dr. Ivo Valič.

— Po svetu je toliko gorstev, kako to, da ste izbrali prav bolivijske Ande?

— Andj so razen Himalaje najbolj zanimivo gorstvo na svetu. Zadnje čase jih evropske pa tudi ameriške ekspedicije izredno pogosto obiskujejo. Pravzaprav smo se v Ande odpravljali že pred dvema letoma, (na žalost smo se samo odpravljali), vendar smo tedaj mislili na Peru. Tamkajšnji Kordiljeri Blanco so težavnejši in alpiniste bolj privlačijo. Zato je v Boliviji več neraziskanih vrhov. Znanj evropski »andisti«, s katerimi že dolgo časa vzdržujemo prijateljske stike, so nam cilj našega potovanja priporočili tudi kot eno najlepših gorstev, kar jih je mogoče videti. Razen tega pa Bolivija sodi med države, ki so nam najbolj prijateljsko naklonjene.

(Nadaljevanje na 12. strani)

● Stran 5:
KMETIJA in
AKTIVNOST NA
VASI — Začetek
dveh daljših
člankov, ki se bosta
nadaljevala
v prihodnjih
številkah Panorame

● Stran 6:
O »Slovenski
popevki 64«

OLIMPIJSKO MESTO VZTRAJNO RASTE

V mestu Jojogi v bližini Tokija so 14. aprila postavili temeljni kamen za bodoče olimpijsko mesto. Po pisanju japonskega tiska bo to največje olimpijsko mesto v zgodovini olimpijskih iger. V njem bo prostora za 6.500 športnikov, torej skoraj dvakrat več kot na preteklih igrah v Rimu. Naselje bo pokrivalo 66 hektarov zemlje.

Po načrtih bo naselje otvoreno 15. septembra, ko bo sprejelo tudi prve stanovalce, tekmovalce na 18. olimpijskih igrah. Stroški gradnje bodo znašali okoli 3 milijone dolarjev. Poleg novih objektov, ki so že v izgradnji, bodo adaptirali tudi 94 štirinadstropnih zgradb in 250 lesenih hišic. Poleg stanovanjskih prostorov bo v naselju tudi 2000 sedežev v dveh jedilnicah, nekaj zgradb za carino, banko, pošto, finske saune. Od športnih objektov pa bo tu samo atletska steza dolga 4000 metrov.

Von Braun
sega po zvezdah

Vrtinec ruševin v zraku

III. nadaljevanje

ČESA OBERTH NE SLUTI

Ko se je Wernher von Braun še igral z raketnimi avtomobili, se je mladi znanstvenik Herman Oberth ubadal z vprašanjem: Kakšna bi morala biti raketa, ki bi jo poganjalo tekoče gorivo, da bi lahko premagala zemeljsko privlačno silo in poletela v vesolje? Vedel je, da imajo rakete s pogonom na smodnik veliko hibo: ko polnjenje zagori, izgubiš kontrolo nad njim in ga ne moreš več prilagajati. Smodnik prehitro zgoreva. Graditi bi morali rakete s pogonom na tekoča goriva, čeprav bi nenehno grozila nevarnost eksplozije, ki pa bi se sčasoma gotovo dala odstraniti.

Leta 1922 izide njegova knjiga »Z raketami na planete«. Oberth se niti ne zaveda, da je s tem delom ustvaril znanstveno podlago astronautike. Številni slavni profesorji ga imajo za čvekača. Ne gre jim v glavo, da bi mogle take rakete, kot si jih zamišlja Oberth, kdajkoli prodreti zemeljski zračni plašč. Pravijo, da so njegova predvidevanja v osnovi zgrešena.

Med tistimi, ki Obertha resno jemljejo, je tudi mladi študent von Braun, ki trdno verjame, da bi se dala Oberthova teorija prenesti v prakso.

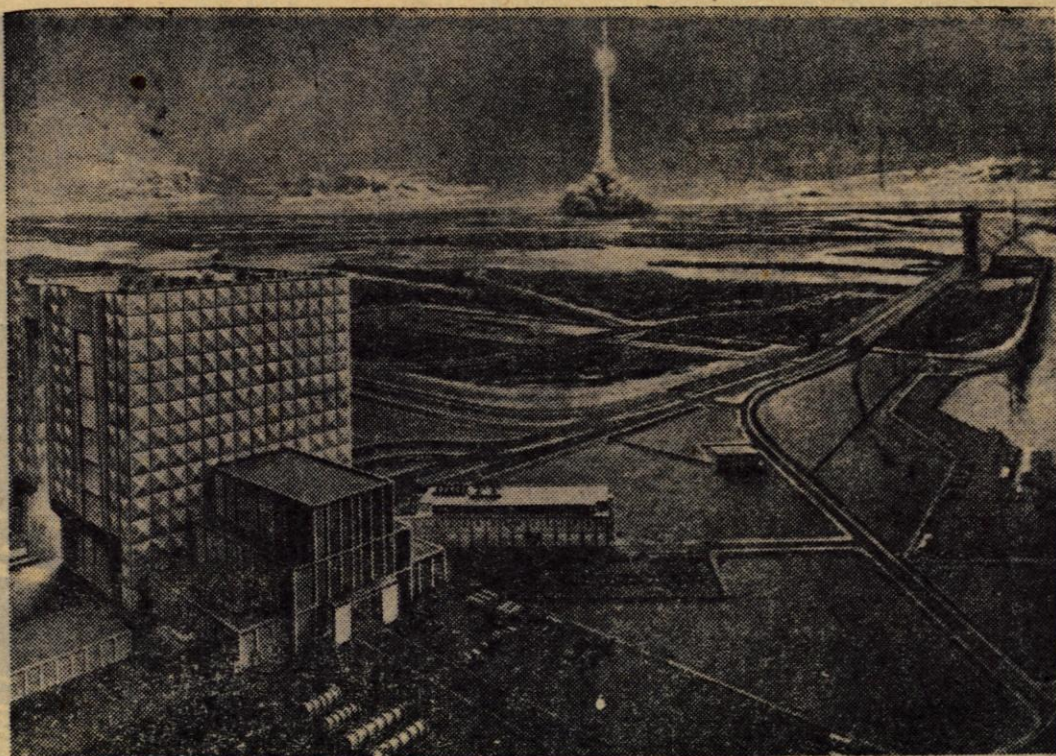
Von Braun pristopi k društvu za vesoljske polete, ki preizkuša svoje rakete na zapuščenem vojaškem strelišču. Inženirja Nebel, bivši vojni pilot, in Klaus Riedel gradita rakete, ki jih poganja bencin in tekoči kisik. Tem znanstvenikom se torej pridruži von Braun, ki marljivo pomaga pri načrtovanju in izdelavi raket. Strelišču kmalu nadenejo malce visokodoneče ime: »Raketno letališče Berlin«.

Vendar njihovo podjetje bolega na kroničnem pomanjkanju denarja. Von Braun kmalu sprevidi, da mora najti nov vir dohodkov, če hoče uresničiti svoje sanje.

»Ustvarite novo orožje!«

Von Braun sreča artilerijskega častnika Dr. Walterja Dornbergerja. Končno se mu posveti ministrstva za oborožitev ne zanimajo toliko poleti v vesolje. Njim gre bolj za razvoj rakete, ki bi služila vojski. Povelje Dornbergerjevi skupini se glasi: »Ustvarite novo orožje! Izdelajte ga v največji tajnosti! Javnost, tujina, ne smeta o tem ničesar vedeti, sicer bo prišlo do grozozanskega škandala.«

Po versailleski mirovni pogodbi se sme Nemčija oboroževati le v omejenem obsegu. Natančno so določili kaliber dovoljenih orožij, ki ga nikakor ne smejo prekoračiti. Posledica: nemška vojska nima nikakršnega težkega orožja. Ostane samo en izhod: iznajti je treba novo, uničujoče orožje, tako, ki ni na seznamu pre-

Največja stavba na svetu: raketni hangar. 160 metrov visoka naj bi bila stavba, v kateri bodo montirali superrakete, ki jih bo nato poseben vlačilec privlekel do izstrelilne rampe

povedanih orožij. Kar ni posebej prepovedano, je dovoljeno... Tako skušajo obiti omejitve versailleskega sporazuma.

Toliko se govori o raketah. Ali bi lahko bile novo orožje, ki ga išče nemška vojska?

Spočetka se ne morejo odločiti za to, da bi osnovali lastno preizkuševalno postajo. Oficirji se povežejo z različnimi skupinami iznajditeljev, ki pa ne kažejo bogve koliko smisla za gradnjo raket v vojne svrhe. Po dveh letih končno izgubijo sleherno upanje, da bi po tej poti prišli do uporabnih izsledkov. Osnovati morajo lastno raziskovalno podjetje.

»Dosti nam je bilo pravljic o poletih v vesolje,« pravi Dornberger. »Seveda je bilo spočetka težko odvrniti moje mlade sodelavce od sanjarjenja o poletih v vesolje in jih prisiliti k mirnejšemu, tršemu delu.«

Dornbergerjev najpomembnejši sodelavec pri tem tajnem projektu postane Wernher von Braun.

Pri Kummersdorfu, ki leži 28 kilometrov južno od Berlina, se od oktobra leta 1932 skriva največja nemška vojaška skrivnost. V borovem gozdu postavita Dr. Walter Dornberger in Wernher von Braun s svojimi sodelavci prvi preizkuševalni center za rakete s pogonom na tekoče gorivo.

Na jasi stojita dve leseni baraki, v katerih je nekaj delovnih sob, velik prostor za konstrukcijo raket, prostor za merilne naprave, temnica in majhna delavnica. Imajo le malo aparatov. Najbolj cenijo najnovejše merilne naprave.

Delo pričnejo s sejami. (To je edino, kar se pri razvoju raket ni spremenilo od leta 1964.) Ure in ure razmišljajo, česa bi se najprej lotili. V naslednjih nekaj mesecih se sklanjajo nad računi in risalnimi deskami, stojijo pri stružnicah in mrzlično delajo.

Prvi poskus

Drugi medtem pripravljajo izstrelišče. Postavili so tri betonske zidove v obliki črke U. Ste ne so šest metrov dolge in štiri metre visoke. Četrto stran zapirajo pločevinasta vrata. Prostor pokriva premična streha. Z ogromnimi napravami, ki nastanejo 30 let kasneje na Cape Kennedy, nima ta postaja prav nič skupnega. Vse, kar nastane v Kummersdorfu, je preprosto in primitivno.

K zadnji steni izstrelišča prizidajo prostor za merilne naprave. V steni sta dve linici, skozi kateri je moč opazovati vžig rakete.

Laik se ob pogledu na množico aparatov ne bi znašel. Vendar so v noči 21. decembra 1932

prisotni le strokovnjaki: izvedli bodo prvi poskusni vžig.

Sredi izstrelišča stoji 50 centimetrov dolga raketna peč iz duraluminija. V podu je odprtina, skozi katero naj bi puhal plin. Posebna naprava naj bi plin usmerila v dva prekata ob zunanjih stenah.

»Hoteli smo vedeti, s kakšno porabo goriva na sekundo moramo računati, kakšna mešanica goriva bi bila najprimernejša itd.«

Strokovnjaki upajo, da bodo s prvim poskusnim vžigom rešili vsaj eno od mnogih vprašanj.

Premična streha se odpre. Von Braun stopi pred vrata izstrelišča. Od mraza otrpli prsti se čvrsto oklepajo štiri metre dolgega droga, na koncu katerega je pritrjena posodica z bencinom.

To je »vžigalna naprava«...

»Riedel, ali je pritisk v redu?« zakliče von Braun inženirju, ki je v merilnem prostoru.

»V redu!« mu ta zatuli v odgovor.

Von Braun drži drog le še z eno roko. S prostoro roko seže v žep po vžigalico. Na misel mu pride, da mora drog odložiti, če hoče prižgati gorivo. Nazadnje prižge vžigalico in jo vrže v posodico z bencinom. Gorivo takoj vzplamti. Von Braun hitro porine plamen pod šobo vžigalne peči. Nenadoma se pojavijo pod šobo beli oblaki. Von Braun še vedno drži plamen pod šobo.

Zdajci...

Pok — sikanje — dim — plamen...

Vrtinec ruševin v zraku. Aluminij, kosi lesa, končki kablov.

Ogenj ugasne... Osmojena guma smrdi.

Med ruševinami se stegujejo ognjeni zublji. Jekleni nosilci so zvitji, zidovi so okajeni.

Inženirji prihitiijo k Von Braunu. »Ali se vam je kaj zgodilo?« Morda neumno vprašanje, ki pa si ga je vsled splošne zmede kaj lahko razlagati. Von Braun stoji pred njimi, živ in zdrav. Smehlja se.

»Semkaj pogledite, pa vas bo smeh kmalu minil.« Riedel pokaže na drevo, pred katerim je med vžiganjem stal von Braun. V rjavem lubju tičijo ostri koščki jekla.

»Skoraj bi vas zadeli!«

Ne bo minilo leto, ko bodo rakete v Kummersdorfu terjale prave človeške žrtve...

Priredil: -p

Prihodnjič:

VELIKA PRELOMNICA —
PROJEKT A4

Nenavadne kresnice

O letališču na Brnikih z rastočo frekvenco pristajanj letal domačih in tujih letalskih družb pišemo vedno več. Spoznavamo za nas nevsakdanje življenje letalcev in letališčnega osebja. Toda ko se v njihovo delo spuščamo, nam postaja jasno, da o njem ne vemo veliko. Najbolje bi pravzaprav bilo, če rečemo, da o njem ne vemo ničesar, saj je nam tako tuje in v tolikšni meri povezano s strokovnostjo, da ga laik v večji meri tretira le kot nekakšno doživetje, ne pa kot izredno resno in do skrajnosti zahtevno opravilo, pri katerem tisti, ki se z njim ukvarjajo, niso odgovorni le za samo funkcioniranje in organizacijo letenja, pač pa za precej več. V mislih imam varnost letenja. To je namreč tista bistvena postavka v letalskem prometu, kateri strokovnjaki posvečajo največ pozornosti.

Ves aparat organizacije letenja deluje s polno paro ob pristanku vsakega letala, pa naj bo to še tako majhno. Delajo meteorologi, mehaniki, osebje, ki skrbi za polnjenje letal, recepcija in odprava potnikov, tehnična služba letališča in restavracija. Pa še nekdo ima v tem spisku zelo važno, pravzaprav daleč najvažnejšo vlogo. To so kontrolorji letenja, torej tisti, ki imajo svoje delovno mesto v steklenem stolpu letališča. Brez njih ni varnega letenja, brez njih je vsa organizacija brezsrčna in neorganska. Brez njih letala ne pristajajo.

Delajo dan in noč. In kakšno je njihovo delo ponoči? Prav slednje nas je tokrat zanimalo.

TAKI SO, KOT MRAVLJE

Mravlje pojmujejo ljudje kot zelo marljive žuželke. Če so marljivi ljudje, jih z njimi enačimo in pravimo: pridni so kot mravlje. No, takšen je bil ob pristanku letala o ljudeh na letališču tudi moj vtis. Te noči so, kot vsako drugo noč ob 20.45 pričakovali letalo Jugoslovanskega aerotransporta Convair-340. Moderno, dvomotorno in razmeroma hitro letalo, ki v svojem trupu omogoča varno letenje nekaj desetnam potnikov.

Povzpeli sem se v kontrolni stolp. Oglušujoč trušč teleprinterja mi je dal vedeti, da letalo ne more biti več daleč. Poškili sem preko ramena teleprinterja, ki je pravkar odtrgal izpod tipk aparata list s sporočilom, da je letalo ravnokar preletelo oblastno kontrolo letališča Zagreb. V tem trenutku so ga sprejeli Brniki.

»Dajmo, fantje,« je soadelavec opozarjal nemurni kontrolor Marjan Kokot. »Vsak čas bo pri nas. Če bo točen, bo pristal v 48. minuti. Kaj, ko bi preizkusili svetlobna telesa pristajalne steze.« In preizkusili so jih. Vsa pristajalna steza je zažarela kot novoletno drevesce v pisanih barvah luči. Ti označujejo pilotu pristajalno stezo.

»Kaj pa vreme?« je zanimalo tovariša Kokota. Sinoptik Mirko se je že oglašal: »Zračni pritisk 1005 milibarov, oblačnost dvoosminska, megle ni, piha zapadnik s hitrostjo 0,5 m/s.«

Tam nekje spodaj so že zaropotali motorji strežnih avtomobilov in traktorjev. Pripravili so cisterno za gorivo, na primerno mesto pomaknili stopnice, po katerih bodo potniki izstopili iz letala. Kompozicija vagončkov za prtljago se je z majhnim traktorčkom na čelu pričela pomikati proti mestu, kjer bo čez kratek čas obstalo letalo. Tudi rešilni in gasilski avtomobil sta v celotni organizaciji sprejema letala dobila svoji mesti.

POGOVOR Z LETALOM

Halo, kontrola Ljubljana. Tukaj YU-ADB. Ali me slišiš?

»Tukaj kontrolni stolp Ljubljana. Slišim te za pet. Slišim te za pet. Kje si? Na kateri višini letiš?«

»Sem na 3000 m. Pravkar sem preletel radiofar Dolsko.«

»Pritisk 1020 mb, strato-cirusi na 5000 m, oblačnost dvoosminska. Piha zapadnik s hitrostjo 0,5 m/s. Pristajanje z vzhodne strani aerodroma.«

»Halo, kontrola. Vidim letališče. Pristajanje z vzhodne strani. Spuščam se.«

»YU-ADB v redu. Lahko pristaneš.«

»Vse v redu. Pristajam.«

Pogledal sem skozi okno kontrolnega stolpa. Res, nekje v daljavi sem zaznal pozicijski luči letala, ki je v Ljubljano priletelo iz Beograda.

Potem je pilot za trenutek prižgal reflektor. Letalo je sporočalo, da je izvleklo kolesa. Nato sta reflektorja v krilih letala zasvetila še močnejše. Tudi ropot motorjev je postal določljiv. Letalo se je v blagem kotu spuščalo prek rdečih pozicijskih svetilk, ki so v posebnem geometrijskem zaporedju razvrščene pred pristajalno stezo. Nato je preletelo vrsto zelenih svetlobnih teles na pričetku piste in že se je dotaknilo tal med dolgo vrsto rumenih svetilk, ki obrobajo pristajalno stezo. Letalo je bilo na tleh. Pilot je zaviral in ugasnil močna reflektorja v krilih, namesto njih pa prižgal »rulni« reflektor, vgrajen ob prednjem kolesu letala. Letalo je že zavijalo na pas steze, obrobjen z vijoličastimi lučmi. Bližalo se je platformi, kjer se je čez nekaj trenutkov ustavilo.

Traktorček, ki je s stopnicami tam že čakal, je zapeljal do letala. Stopnice so postavili in stevardesa je potnike pospremila do izhodnih vrat. Tudi cisterna z gorivom je že manevrirala ob letalu. Na vozičke za prtljago so nalagali prve kovčke pravkar pripeljanih turistov.

Pilota sta pozicijske luči ugasnila in izstopila iz letala. Tovariš Kokot ju je pričakoval. Se nekaj formalnosti in za ta dan je bilo letenje zaključeno. Toda zaključeno je bilo le za koledarski dan, ne pa za to noč.

Potniki so posedli v avtobus. Letališče je zagrnil spokojen mir.

GALAL COLLING ...

Zaslona radarja se je svetlil v blede zelenkasti barvi. Svetleč trak je nakazoval oblike Karavank, gozda, pristajalne steze. Kontrolor, ki je nadomestil Marjana Keketa, je naravnal napravo v smer pristajalne steze. Letalo angleške charter družbe Euroavia se je po Blue-

one (zračna pot modri l) bližala zagrebški kontroli. V nekaj minutah ga je ta predala ljubljanski.

»Ljubljana tower. This is Galal over Dolsko beacon. This is time, flight level 90, request descend clearance,« se je iznad Dolskega oglašal TANTON, pilot štirimotornega »Constalationa«, ki je letel na višini 9000 feetov.

»Galal (oznaka letala), this is Ljubljana tower. Clear to descens to 4500 feet. Ljubljana weather surface: wind 0,40/2 knots. Visibility 20 km, clouds 2/8, CU 1500 HTR, QNH-1020 mb, runway is in use 3,« je odgovarjal kontrolor in sporočil pilotu Tantonu, da naj svojega »Constalationa« spusti na 4500 feetov (1500 m), obenem pa ga je seznanil z vremenskimi podatki in dovoljeval pristanek.

Svetleča pika na zaslonu radarja se je pričela vrteti. En zavoj, korekcija višine snopa valov antene, drug zavoj, zopet primerna korekcija, tretji... Svetleča pika se je pričela pomikati k črti, ki je označevala smer steze, ob njej spreminila smer in se pričela pomikati točno po njej.

Kontrolor je prižgal svetlobna telesa pristajalne steze. Zažarela je v vsej svoji moči. Nato je zaradi dobre vidljivosti svetlobno jakost prilagodil oddaljenosti letala in jo s krajšajočo razdaljo še zmanjševal.

Letalo je bilo že čisto blizu in prižgalo reflektorje. Pristajalo je.

Pilot Tanton je odlično pristal, potem pa ko vinskega ptiča zavrl in zavil v vijoličasto obrobjeno »rulno« stezo. Letalo je pristalo točno ob napovedanem času. Kazalec ure na steni kontrolnega stolpa se je pomaknil točno na prvo uro novega dne.

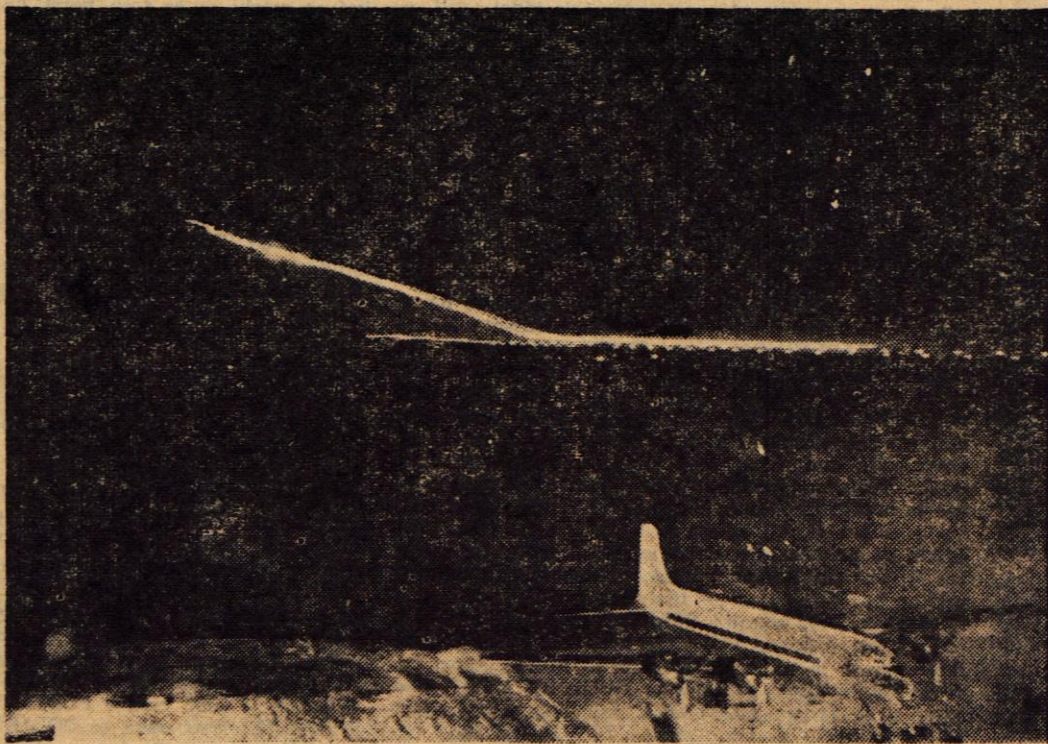
Spet so izstopili potniki. Tokrat jih je bilo kar 50. Spet so letalu dopolnili rezervoarje in ga spet pregledali. Piloti in kontrolor so izdelali plan povratka. Čez dobro uro je bilo letalo spet naređ za pot nazaj v matično letališče v Lutnu severno od Londona.

»Galal, this is Ljubljana, Clear to taxi runway 13. QNH 1020 surface, wind calm. Clear to line up. Galal this is Ljubljana, clear to take off.«

Spet podatki o vremenu in dovoljnji za »izrulavanje« na vzletno stezo in vzlet. Motorji »Constalationa« so zahrumeli in letalo se je poglalo po betonki ter 30 turistov poneslo Angliji naproti.

Za ljudi na letališču se je pričel nov dan.

TONE POLENEC

Tako je na Brnikih ponoči pristal »Constalationa«

Butale na Gorenjskem

MILČINSKI · NOVAK

Integracija v Butalah

Rotacijske kuge, zahvaljeno bodi zaspano delavsko samoupravlanje, ni bilo v Butale, pač pa se je tjakaj prikradla kuga integracijske mode. Najprej je prišlo do združitve podjetij v Teganjcah, pa ko so imeli integracijo le-ti, so rekli Butalci: »Mi tudi! Kar imajo v Teganjcah, si lahko privoščimo tudi v Butalah.«

Kdo ve kod so pobrali ekonomista, da jim bo sestavil elaborat. Ta ekonomist si je poiskal še nekaj strokovnjakov svoje sorte in potem so si za žive in mrtve (in honorar) prizadevali, da bi dokazali, kako prepotrebno je za butalski podjetji »Alpcunja« in »Alpkišta«, da se združita in ne zaostaneta za produkcijo v Teganjcah.

Teganjčani so se namreč postavljali, da jim integrirano podjetje dela čudeže.

O tujih strokovnjakih so trobili, da so od daleč prišli opazovat njihovo proizvodnjo, in da je enemu bila tovarna tako všeč, da se kar ločiti ni mogel od strojev!

Reč pa je bila taka, da so Teganjčani imeli pre malo zavarovane stroje in je eden zagrabil tujega strokovnjaka za škripce suknjiča in ga držal, dokler niso prinesli škarij in ga odrešili.

Takšna je bila ta tepanjska integracija, ogledana od blizu.

Butalska integracija ni bila nič manj imenitna pa tudi nič bolj.

Priromal je v svojo pisarno direktor »Alpcunje«, neusmiljeno je bil nakresan, kajti pravkar se je vrnil s sindikalne zabave, to pa vemo, da sindikati v butalskih podjetjih ne znajo drugega, kot pripraviti zabave in izlete. Pa je direktor torej prišel v pisarno, da bi si še enkrat ogledal elaborat o združitvi podjetij. Komaj pa je stopil čez prag, kako se je začudil, ko je videl, da se njegov stolček suče okoli njega. Ni in ni se mogel usesti nanj, pa naj je še tako poskušal, nego se je vedno usedel poleg njega na tla. Pa se je kar sesedel na kolena in pričel sklepati roke: »Jojata, ojojata, stolček se mi izmika, kaj bo z mano, ko se bosta podjetji združili! Proč z elaboratom, ni za naše podjetje taka reč!«

In je drugi dan trezen vrgel elaborat v koš ter pomelžnik delavskemu svetu, da se je odločil za samostojnost in da ni maral slišati o združitvi z »Alpkišto« nič več.

Pa je prišel dan, ko je podjetje »Alpkišta« napravilo milijonsko izgubo. In so bili zadovoljni vsi delavci »Alpcunje« in so kimali: »Naš direktor je preudaren mož, v prihodnost mu nese oko, že vnaprej je videl, da ne kaže vkup z Alpkišto!«

Zdravljenje bolnega Blejskega jezera

Kako je le moglo zboleli jezera in zakaj ga je treba zdraviti, se sprašuje ta ali oni obiskovalec Bleda. Tudi jaz tega točno ne vem, ampak mislim pa, da jezero ni zbolelo zaradi tega, ker je iz dneva v dan v poletnih vročih dneh tisoče kopalcev in kopalč namakalo svoja telesička, namazana z vsemi žabami, kremami in se niso hoteli iztrgati iz objema tople vode kljub klicu WC-ja, ampak je zbolelo jezero že v tistih časih, ko je sprejemalo vase vse, razen čiste vode. Ker pa takrat še nismo poznali strokovnjakov, smo stavnili vprašanje občinskim in turističnim možem: »Ali bo to dobro za jezero?« »Brez skrbi«, so nam dejali vsevedni možje. »Ribe in alge bodo vse požrle«. Pa so ribe in alge res žrle vse, kar je bilo in prišlo v jezero? Toliko časa so žrle, da niso več žrle in od takrat dalje je verjetno tudi jezero zbolelo. K sreči so se v tem času rodili strokovnjaki, kateri so po dolгих in kunštinih zasedanjih, ugotovitvah, načrtih in

debatah pogruntali, da bodo bolno jezero pozdravili z injekcijo — mrzlo Radovno. Ta injekcija je stala okoli 200 do 300 milijonov. Kljub tako visoki ceni pa se sedaj ugotavlja, da ta injekcija ni uspela ozdraviti bolnega jezera, temveč je celo škodovala.

Ko se je dogradilo, ko je bilo delo dokončano, je ledeno mrzla Radovna pritekla v jezero in najprvo vrgla iz jezera planke, remeljce, pesek, kar so pač delavci pozabili pri gradnji v ceveh. Ni se pa še dosti nateklo ledeno mrzle vode v jezero. Pa čitamo po časopisih senzacionalno vest, da je jezero vsled mrzle mešanice postalo največji hladilnik v naši državi. Tako bodo v bodoče ribiči lovili ribe samo še na lučke in sladole. Trgovci bodo imeli večji »kšeft« v poletnih časih predvsem z zimsko konfekcijo. Napisi bodo vabili ljudi, da si vročo kri in naglo jezo lahko ohladijo v mrzlih toplicah itd. Po takih ugotovitvah se je našla zopet skupina strokovnjakov, ki so že

zračunali, da bi za ponovno ogrevanje jezera in okolice porabili dnevno 1000 ton premoga. Ker pa premoga že itak vedno primanjkuje in ga ni zadosti dobiti niti za potrošnika, bi bilo za ogrevanje najbolj enostaven način, če bi zvečer preko jezera položili termofor. Sedaj, ko so se pokazale v zvezi zdravljenja jezera gotove napake, pričele so se zopet debate, diskusije, ugotavljanja in pisanje, bi pri odpravi teh napak pomagal tudi jaz. Zato sem se odpravil z barčico na blejski otok. Na otoku, kakor vsi veste, je pač tak običaj, da človek 2 krat pozvoni na zvon, pa se mu potem izpolni vsaka skrita njegova želja. Ko je ravno »drugarica« pred menoj z dvakratnim zvonjenjem zaželela, da bi ji zdravnik podaljšal zdravljenje na Bledu za 30 dni, ko je upokojenec kar 6 krat pozvonil z željo za čimprejšnjo rešitev pokojnine, sem jaz zvonil celo dopoldne, s skrito željo, da se najde strokovnjak in to strokovnjak ki bi brez napake popravil napako, ter nam ozdravil naš priljubljeno Blejsko jezero.

GREGA

Učas sa lde huj ket žvina

Ta zadna nedelja j bla za Loka neki posebnaga, prouza-prou ne sam nedela, ampak že en par dni pred. U Lok sa se začel zbirat dirkači z useh koncu pa kraju. Ze to j kazal, da nedeljske dirke na baja od muh. Na plac sa stal use sorte automobili tak, de sa lde res imel kej za pogledat. Cela Loka j bla zarad dirk, pa tud zarad tiste taljanske delegacije lpo okranciana, tak, de se j tud po tem vidl, de se prstimuje neki posebnaga. Dirkači sa bli že od taperuga dne zadovoln, to se prau, de j bla organizacija že od fundamenta fajn, z ena beseda laufal j use ket po maslu, če se j pa kej mejhnga zataknil (to se

per tak velk reč kej lahk nardi), se pa po ta nejboli vol koj tak urihatal, de j blo za use prou. Glih tak j blo tud u nedela, tak de se more rečt, de sa bli per organizacij po ta bolm sam ta prau lde ukap.

Per use hval, k ja j organizacija po pravc zaslužila, se j pa zraun perkradla tud ena senca, k sa ja perštimal tist lde k sa dirka gledal. Na ulikih krajh sa tu med tistm cajtm, k sa dirkači vozili, hodi čez cesta ket za stava. Tist, k sa red delal, na ubena viža nisa mogl krotit folka, de b se obnašu, ket se za dirke spodob. Dober je, de ni peršl do kešnga hudga kakej rambola. Tam u Lipc je en

dirkač padu, h sreč ne preveč hdo, tolk pa vendar, de sa ga mogl pelat h dohtarju. Pol j še vozu, zastop se pa, de ni več mogu tolk pokazal ket zna. Pa to ni bil kekšn tak počasnež, to j biu edn tistih, k se b brez nesreč za nagrada pulu. To s prau, de mu j tist folk, k j tam na ovinku dren delu, nagrada odžeru.

Pol, k sa se dirke nehale, sa tud dirkači rekli, da sa ble dirke kar se da fest, organizacija taka ket more bit, sam folk sa tadlal. Podobn piše tud u useh cajtngah, pa usak, k j dirke gledu, more rečt, de j to res. Puntal se baja sam tist, k sa čez cesta nar naprej špancieral, pa zga-ga cel dirk delal.

Zdej baja blez hmal začel štimat pa mislt na dirke za drug let. Čist gvišn bajk gruntal tud to, kak b folk ukrotil. Men se zdi, de bo te zla težko. Tistih, k red delaja j lahk še enkrat tolk ket letas, pa po mojm na bo neč boli. Zato k se tud med redičnm najde kešn tak, k se če važnega narest, pol j pa še slabi ket folk.

Men se zdi, de b se nejbol obnesle visoke železne planke. Folk b gvišn tulu de delaja z njim ket z žvina. Sam men se zdi, de drgač tud neč na opraviš. Zvau ulikat boga pa se tak obnaša ket more bit, nad ldm pa lahk še tak upljš ali jh pa prosš pa na boš neč opravu al pa cla dosegu tistu, kar nejmen mislš. Men se zdi, de sa tist, k sa kar naprej čez cesta skačkal pa zga-ga delal cel Lok brez potrebe preci sramote nardil. Glih taka ket se ta dobre plati dirke na baja pozabile, se tud ta slabe na baja. Dirkači, k sa u nedela u Lok vozil pa greja po celm svet, pa po celm svet baja od usega, kar se j na dirk nardil, tud govaril

JOZE BOHINC

SMOJKA

ZGORNJA BOHINJSKA DOLINA

Vzporedno s Spodnjo dolino se širi od STARE FUZINE in naprej do JEREKE Zgornja dolina. Razmejuje ju hrib RUDNICA. STARA FUZINA je najstarejši fužinarski kraj na Gorenjskem. Fužinarstvo v Bohinju sega že v rimsko dobo; obe železarni, v Bistrici ter Fužini, omenja tudi Valvazor v svoji Slavi. Kolikšen pomen je imelo fužinarstvo za Bohinj, nam pripoveduje Janez Mencinger v MOJI HOJI, ko pravi, da so stoletja in stoletja butala fužinarska kladiva v Bistrici, na POZABLJENEM in pri STAREM KLADIVU. Do besedno takole nadaljuje: »Tako sem sanjal leta 1860 in si v duhu ponavljal vesele ure, ki sem jih prebil v bližini bistriške fužine... Pred malo leti sem zopet stal pred železarno. Požar jo je razdejal. Zdaj se zidovje ruši, dno nekdanjega plavža je prazno in hladno... Valjarna, pretapljalnica, kladiva, strugarne — vse je minilo in kjer je bilo nekdanj veselo, vlada zdaj mrtva tihota. Srce Bohinja ne utriplje več.« (Str. 105.) Potem pa pripoveduje, kako je nastal požar ter da je ves Bohinj prihitel na pomoč, pa niso mogli ustaviti velikanske sile ognja. — Bistriške fužine so pogorele 7. oktobra 1890. leta. IZ STARE FUZINE je najbližja pot v prelepo dolino VOJE. Po njej teče potok MOSTNICA, ki se je na nekaterih mestih prebila skozi čudovit kanjon. Zelo zanimiv je HUDICEV MOST, pod katerim je struga MOSTNICE zajedena v več deset metrov globoko skalnato strugo. FUŽINARJI ali v narrečju FEŽNARJI so znani sirarji, nosači za PLANIKO, KREDARICO, KOMNO in druge planine. Znani pa so

že od nekdanj kot izkušeni lovci. Torej: fužinarski ali f.žnárski sirarji. Nedaleč od STARE FUZINE proti Zgornji dolini je vas STUDOR, stisnjena pod istoimenski hrib oziroma pod navpično steno STUDORJA. Hrib je gol in skalnat, ker je v preteklosti večkrat pogorel. Prebivalci tega kraja so STUDORJANI ali po domače STUDORJAN, pridevnika pa sta studórski in studorjanski. Iz STUDORJA pridemo po dolini v SREDNJA VAS. Kmalu po vojni je pogorelo pol vasi v uničujočem požaru, danes pa je SREDNJA VAS zelo urejena, čista, leži pa v zelo slikovitem območju. Prebivalci so SREDNJANI, pravijo pa jim po domače tudi SRENJANI ali SRENJAN. Znana je SRENJANSKA PLANINA, večinoma pa imajo SRENJANI svoje planšarske kočice na USKOVNICI, kamor prebašejo poleti kar za nekaj mesecev. — Kadar pa govorijo o tem kraju ljudje iz drugih območij, pa ga poimenujejo navadno s celotnim nazivom: BOHINJSKA SREDNJA VAS ali pa SREDNJA VAS V BOHINJU. To velja tudi za sosednji kraj ČESNJCICE: BOHINJSKA ČESNJCICA (pisano oboje z veliko). Prebivalci ČESNJCICE so ČESNJNI ali ČESNJAN. Za obe naselji sta živi tudi po dve pridevniški obliki, kakor česénjska, česnjánska ter srenjska in srenjánska (nastalo iz srednjanska). Zadnje večje naselje v tej smeri pod Koprivnikom je JEREKA. Prebivalci so JERÉCANI ali JERÉCAN. Iz JEREKE je moč priti v PODJELJE (sliši se tudi NA PODJELJE). Prebivalci so PODJELJAN ali kar kratko JELANI, JELAN. Planina se imenuje PODJÉLSKA ali JELÁNSKA.

Andrej Triler:

KMETIJA

NASTANEK, RAZVOJ IN ZNAČILNOSTI

Slovenska etnološka literatura izraza KMETIJA skorajda ne uporablja. Vzroka za to ni težko najti: etnologi kmetije niso raziskovali kompleksno, kot celoto v okviru vaške skupnosti in kot del te skupnosti, ampak le posamezne njene dele (hišo, kozolec, skedenj, način obdelovanja zemlje ali celo le orodja za to, običaje, vezane na določene dogodke ali letne čase itd.). KMEČKI DOM ali DOM je termin, ki ga največ uporabljajo in ki jim pogosto — nemalo po zaslugi geografov (Melik, Ilešič) — pomeni le hišo z vsemi pripadajočimi gospodarskimi poslopi, kvečjemu še z dvoriščem in sadovnjakom. Sprejemljivo definicijo kmečkega doma pa je podal dr. Vilko Novak (Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960):

»Dom v gmotnem pomenu je hiša z vsemi gospodarskimi poslopi ali zgradbami, dvorišče, vrt, sadovnjak; v širšem pomenu sodijo k njemu tudi polja, gozdovi in vinogradi ter travniki istega gospodarstva. Dom v družbeno — duhovnem pomenu tvori razen teh gmotnih sestavin še krvne in duhovne vezi sorodstva, ki vežejo družinske ude, ter iz njih izvirajoče vrednote.«

DOM V GMOTNEM POMENU (v širšem smislu) in DOM V DRUŽBENO-DUHOVNEM POMENU skupaj vsebinsko približno ustrežata pojmu KMETIJA, le da Novak v definiciji ne omenja procesa proizvodnje (dela) in ljudi (družine).

Naša agrarno-ekonomska, zgodovinska in sociološka literatura za dom v gmotnem pomenu (v širšem smislu) uporablja izraze KMETIJSKO POSESTVO, KMETIJSKO GOSPODARSTVO, KMETIJSKI OBRAT. Ta obsega: hišo, vse gospodarske zgradbe, vso zemljo, ki jo kmetija ima, orodja in stroje, pridelke in način proizvodnje (način obdelovanja zemlje, reja živine in perutnine, morebitno hišno obrtno delo). Nosilec procesa proizvodnje na tem kmetijskem posestvu (gospodarstvu, obratu) pa je človek, kmet, delavec na tem posestvu, so ljudje (navadno družina) z določenimi šegami in navadami, z znanjem in verovanji, z družbenimi normami (ki določajo način življenja, medsebojne odnose med njimi), z določenim načinom oblačenja, prehrane itd. Ljudje na posestvu delajo in si s tem pridobivajo sredstva za existenco, kar je njihov osnovni namen. S človekom kot proizvajalcem termini DOM V GMOT-

NEM POMENU, KMETIJSKO POSESTVO (GOSPODARSTVO, OBRAT) zgubi svoj izrazito materialni, proizvodni ali ekonomski pomen, niso več le pojem za določeno proizvodno panogo, ampak predvsem tudi sociološki pojem. Vsebinsko najadekvatnejši izraz za to kategorijo pa je KMETIJA.

Splošni gospodarski in družbeni razvoj v Jugoslaviji po vojni je privedel do VELIKIH DRUŽBENO - EKONOMSKIH SPREMENB NA VASI, ki so posebno intenzivne zadnjih pet do šest let. Hitro se spreminja ekonomska, proizvodna, demografska, socialna in kulturno-izobrazna struktura vasi. Migracija vas — mesto je zelo močna. Čedalje več kmečkega prebivalstva prehaja v družbeno gospodarstvo — v industrijo, v druge dejavnosti in v družbeno kmetijstvo. Prelivanje delovne sile iz kmetijstva v nekmetijske dejavnosti je bilo v razdobju od 1949. do 1960. leta hitreje kot naravni prirastek na vasi. V tem času je prešlo iz individualnega kmetijstva v vsej državi za 7 odstotkov prebivalstva več kot je bil celotni naravni prirastek. Zaradi splošnega gospodarskega razvoja in zelo razširjene dejavnosti za urejanje komunalnih vprašanj, prometa in elektrifikacije, posebno pa zaradi razvitosti omrežja osnovnih šol in različnih oblik kulturno-prosvetne dejavnosti, doživlja vas tudi KULTURNO PREOBRAZBO, KI MOČNO VPLIVA NA NAČIN PROIZVODNJE IN NA ŽIVLJENJE PREBIVALCEV VASI. Kot rezultat vsega tega se nenehno izboljšujejo življenjski pogoji prebivalcev v kmečkih naseljih, zlasti tam, kjer je bil razvoj industrije in kmetijstva hitrejši.

Družbeno - ekonomske spremembe na vasi so zaradi različne razvojne stopnje posameznih krajev PRECEJ NEENAKOMERNE in Z VRSTO SPECIFIČNOSTI, kajti tradicija ni izginila in ne izginja povsod v enaki meri, moderna blagovna proizvodnja pa se tam, kjer so pogoji zanjo (dobra zemlja, bližina mest in industrijskih centrov, prometne zveze itd.) hitreje in uspešneje uveljavlja kot v zastalejših, oddaljenejših predelih. To zahteva STALNO SPREMLJANJE IN PROUCEVANJE PROCESA TRANSFORMACIJE NASE VASI, kajti le dobro poznavanje trenutnega stanja bo omogočilo tudi za celotni naš razvoj koristno usmerjanje tega procesa.

Proučevanje samoiniciative na vasi je naloga, ki ne zahteva samo precej časa, pač pa tudi podrobno poznavanje vasi in njenih prebivalcev.

Moj prikaz zajema obdobje zadnjih petih let. Prav ob razmišljanju o aktivnosti občana-vaščana v tem obdobju Ali obstoja med to današnjo in tisto takoj po vojni kakšna sem se vprašala: kakšna je bila samoiniciativnost prej? Bistvene razlike? Kakšne so in v čem je njihovo bistvo?

Razgovori s funkcionarji krajevnih uradov so me privedli do sledečih zaključkov:

Povojna leta so bila za našega človeka težka. Mnogokrat je bil prepuščen samemu sebi, toda bil je prežet z idealizmom. V vsej svoji aktivnosti ni v toliki meri hotel sebe, kot samega sebe vidi sedaj. Tudi dinarja ni mogel tako spretno obračati, kot ga lahko obrača danes; danes pa tudi ni imel vedno pred očmi. Zaradi vsega tega je bil osebno zainteresiran, da sam ustvarja zase in za druge.

Nekako nasproten pojav opažamo sedaj. Tisto, o čemer je državljan razmišljal in kar je takrat delal, so sedaj prevzele določene institucije. Občan se je razkometil in se skomercializiral. Svoj prosti čas je v vedno večji meri pričel posvečati samemu sebi. Posledice tega so jasne: prostovoljna aktivnost je padla. V ilustracijo naj navedem odgovor na vprašanje o samoiniciativnosti danes v primerjavi s tisto pred leti: vsi tajniki krajevnih uradov so odgovarjali: »Nič več ni tako, kot je bilo včasih!« in »Z njihovo situiranostjo pada aktivnost.«

V kranjski občini sem videla vso raznolikost pojavnih oblik samoiniciative. Opazovala sem lahko vplive najrazličnejših faktorjev, kot so naprimer industrializacija mesta, prometne zveze, konfiguracija terena, odročnost in strukturo prebivalstva. Ker zaradi preobsežnosti področja nisem mogla proučiti vseh naselij (ruralnih), sem se odločila za 20 vzorcev: Bašelj, Britof, Cerklje, Jamnik, Jezersko, Lahovče, Naklo, Povelje, Preddvor, Strahinj, Senčur, Senturška gora, Voklo in še za nekatere, vendar zaradi neresnosti nekaterih anketirancev vseh vaških naselij nisem mogla obdelati. Vključila sem le prej omenjene.

Ivanka Močnik:

AKTIVNOST NA VASI

Teh 14 naselij sem razdelila v dve skupini, ki sem ju imenovala: vasi prvega in vasi drugega tipa.

Tiste vasi, ki jih prištevam v prvi tip, so brez ali skoro brez institucij (najosnovnejših). Z njimi zadovoljujejo najosnovnejše potrebe vaščanov. Ti zaselki in naselja integrirajo k večjemu naselju, ki se mnogokrat izkaže za upravo središče krajevnega urada. Število prebivalstva se giblje med 50 in 500, prometne zveze s središčem občine so slabe, oddaljenost od občinskega središča je sorazmerno velika. Institucije, ki jih v njih zasledimo, so poleg cerkve še gostilna in morda še trgovina, ki je univerzalna. Drugih institucij v njih skoraj ne najdemo. Z manjšim številom prebivalstva odpade tudi trgovina.

Drugače je z naselji drugega tipa. To so večja po številu prebivalstva, njihove prometne zveze s središčem občine so dobre. Frekvenca avtobusnega prometa je velika. Število prebivalstva se giblje med 700 in 1500. V njih je navadno sedež krajevnega urada in razen tistih institucij, ki jih zasledimo v vaseh prvega tipa, tudi take, ki služijo izključno potrebam rekreacije in zaposlovanja v prostem času. Tudi specializirane trgovine v njih včasih najdemo svoje mesto. Navadno imajo nepopolno osemletno šolo. Vse te značilnosti s temi institucijami privlačijo in vežejo nase. Prihaja do migracije iz manjših vasi v večje. To velja tudi za vasi drugega tipa, iz katerih prebivalstvo teži v mesto.

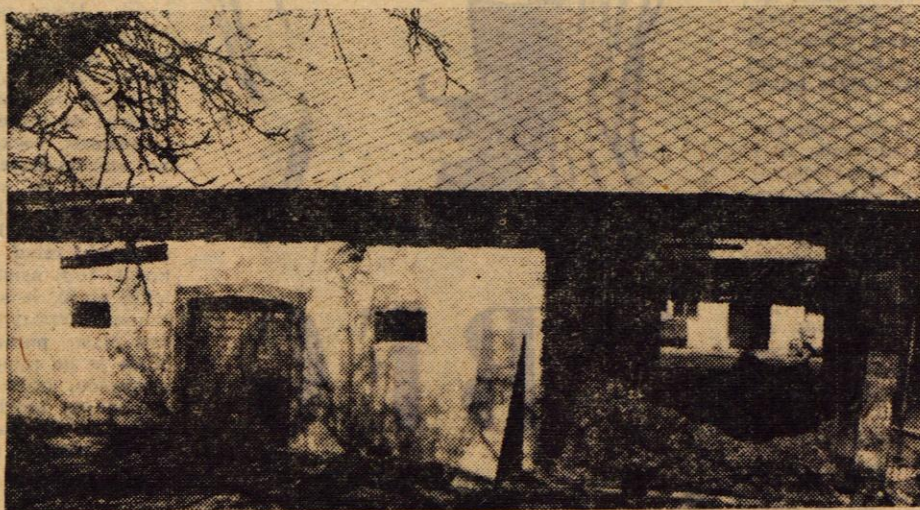
Med vasi prvega tipa sem prištela: Senturško goro, Povelje, Lahovče, Voklo, Jamnik, Strahinj. Vse ostale sodijo med vasi drugega tipa. Po številu prebivalstva izstopa s svojimi 426 prebivalci le Preddvor (drugi tip), saj ima Voklo, ki smo ga prišteli med vasi prvega tipa, 428 prebivalcev.

Oba tipa vasi se ločita tudi po stopnji delitve dela. To je v precejšnji meri faktor, iz katerega prihajajo kvantitativne in kvalitativne razlike v stopnji aktivnosti po področjih, ki sem jih obdelovala.

Stopnja delitve dela je strogo vezana na strukturo prebivalstva. Če obe postavki proučimo ob njuni medsebojni povezanosti, ugotovimo, da s padajočo strukturo prebivalstva premo pada tudi stopnja delitve dela.

Struktura prebivalstva pa se poenostavlja premo z oddaljenostjo, odročnostjo, bližino večjega kraja, izoliranostjo in tudi z ozirom na padajoče število prebivalstva. Nanjo deloma vpliva tudi tradicija kraja v smislu gospodarnosti in objektivnih pogojev proizvodnje.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Mnogo ravninskih kmetij v okolici Kranja ima vzporedno z hišo (stanovanjski del) gospodarske objekte. Na sliki: levo hlev, nato šupa za steljo (skozi vrata v hišo), desno pa je pod in nato še šupa za vozove; Okroglo, pri Mrkušu

De profundis slovenske popevke

O dosedanjih festivalih nisem pisal, ker se pač sodelujočemu to ne spodobi. Ker pa je letos žirija za izbor mojih 6 poslanih popevk zavrnila, mi je s tem dana možnost, da letošnji festival slovenske popevke kvalificirano ocenim. Redke kritike, ki jih lahko tu in tam preberemo, so povsem nekvalificirane, ker v bistvu samo pojasnjujejo čustven odnos kritika do festivalskih popevk.

Mislím, da je zelo potrebno, da spregovorim predvsem o negativnih pojavih — to pa predvsem zato, ker je letošnji, (pa tudi že lanski) festival že od začetka kazal znake degeneracije. To pa je zadnje, kar bi si vsak pošten človek pri nas želel. Negativnosti navajam zato, da bi jih odgovorni lahko popravili in s tem omogočili slovenski popevki in festivalu zdravo rast in razvoj.

150:81 je razmerje na natečaju jposlanih kompozicij leta 1963:1964. Resno me skrbi, kaj bo leta 1965. Če bo šlo tako naprej (bolje rečeno: nazaj), jih bo prihodnje leto morda le še 40 in manj. Kam pelje? Kaj je vzrok temu pojavu? No, pa poskušajmo s kratko analizo.

Vzrokov je več.

1. Globoko razočaranje ljubiteljev domače popevke nasploh in avtorjev posebej nad nadaljno usodo na festivalu izvajanih popevk. Npr.: popevke morajo čakati po več mesecev, da se jih nekdo »usmili« in posname na ploščo! Npr.: v radijskem in TV programu se festivalske popevke zelo redko ali skoraj nič ne pojavljajo. Vse do danes nisem slišal (sicer nisen, pretirano vnet poslušalec) v rednih programih Radia Ljubljana, niti polovico popevk lanskega festivala. V TV oddaji »Glasbeni kotiček« je Beti Jurkovič povedala, da lanske zmagovalne popevke »Malokdaj se srečava« v njeni izvedbi sploh nimajo posnete!

Tak je odnos do zmagovalne popevke; kakšen je odnos do drugih nezmagovitih, si lahko predstavljamo. Da je odnos do tujih popevk drugačen, pa mi ni treba dokazovati.

2. Kakšna je to žirija za izbor, če zavrnila popevka (znamenita 21. lani) dobi II. nagrado? No, medalje za strokovnost taka žirija res ne zasluži, toda o tem razmisli.

3. Nezaupanje avtorjev v anonimnost natečaja, nezaupanje v enakopravnost avtorjev, šušljanja (utemeljena

je že lanski festival kuhal v bistvu razsodišče in mora biti sestavljena v skladu s pravnimi normami in delom, ki naj ga izvrši.

Pa pogledimo letošnjo žirijo za izbor:

1. Neodvisnost. Vsi člani žirije in zelo velik del avtorjev so uslužbenci RTV Ljubljana. Tako npr. nek član žirije igra v ansamblu enega izmed avtorjev, nek avtor npr. soodloča o tem, koliko naročilnic (pa tudi honorarja) za aranžmaje bo dobil nek aranžer, ki je član žirije. Vidimo torej, da obstoja med člani žirije in avtorji neko razmerje celo na bazi materialne odvisnosti! V nogoletu pomeni neodvisnost sodnika, od nekega kluba distinkcija sodnika, če ne kaj hujšega! Da se razume: nisen trdim in ne trdim, da obstoja kakšen kolli dogovor med zgoraj omenjenimi, trdim le, da obstajajo maksimalne možnosti za tako dogovarjanje. Ker pa, kot pravijo, priložnost dela tava, obstajajo gotove norme za zagotovitev neodvisnosti povsod, kjer se nekaj razsdja (sodišče, šport in drugod). Saj še celo otroci, če se na dvorišču skregajo, znajo najti neodvisnega rzsodnika!

2. Strokovna neoporečnost ni tako zelo neoporečna. Jaz (pa ne samo jaz) npr. oporekam. Ne trdim, da bi člani žirije ne bili dobri strokovnjaki, toda letošnji izbor

je bil strokovno res pošasten. Strokovna ocena popevke je namreč vrsta objektivno dokazljivih kvalitet posameznih elementov popevke, ki vse skupaj predstavlja njeno (popevki) namreč tehnično vrednost — ne kvaliteto! Kvaliteta je namreč tehnična vrednost (ki jo določa razumsko in objektivno strokovnjak) plus uspeh pri publiki (ki je odvisen od čustvene reakcije poslušalca-potrošnika). Razmerje med obem nekako 5:2. Nihče ne more odrediti ali ugotoviti kvalitete popevke, preden o njej ni odločila publika (potrošniki). To pa zato, ker nihče ni prerok — kofetarstvo v zabavni glasbi pa je jalovo in bedno razkazovanje lastne omejenosti. Dejstvo pa je, da ima popevka z visoko tehnično vrednostjo možnost, da uspe, dočim popevka z nizko tehnično vrednostjo te možnosti nima. Po sistemu ocenjevanja, ki ga uporabljam jaz (sam sem ta sistem na lastnih popevkah učinkovito preizkusil), le 7 od skupno 18 popevk na letošnjem festivalu dosega obvezni minimum 40 točk (po drugičnem sistemu 80 odstotkov). Majhna primerjava: na festivalu popevk »Opatija 63« je bilo takih popevk 11 od skupno 20, na lanskem fe-

Prešernov napis »Moj bron je najden bil...« na Joštu in še dva v Šmartnem pri Kranju

Na Joštu (845 m), dve uri poti od Kranja, stoji že od leta 1660 baročna romarska cerkevica, ki je za nas pomembna predvsem zato, ker v svojem južnem, desnem stolu hrani velik bronast zvon z znamenitim Prešernovim napisom v bohoričici:

MOJ BRON JE NAJDEN BIL V DNU MORJA, KO TURZHIJE KRALJESTVO V HELADI KONZHAL JE NAVARIN. GA KUPI ROMAR, GA SAMASSA V SVON PRELIJE, GLASIM SDAJ BOSHJO ZHAST IZ SVETGA JOSHTA LIN

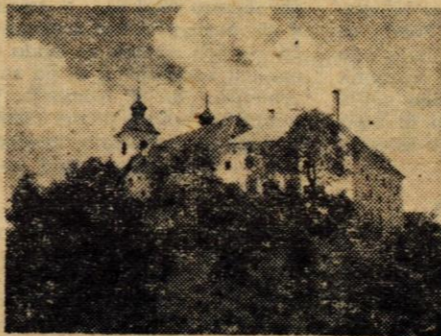
Dne 20. oktobra 1827 je združeno angleško-francosko-rusko brodogradje v navarinskem zalivu pri današnjem mestu Pylos premagalo turško-egipčansko ladjevje ter s tem zagotovilo osvoboditev Grčije. V plitvem morju potopljene turške topove je neka angleška družba dvignila in jih kot bronovino prodajala litararnam in zvonarnam. V letu 1837 je bilo v Ljubljano pripeljano kar tisoč stotov teh topov. S prispevki pobožnih romarjev je duhovnik Juliani z Jošta kupil del te bronovine in dal pri Samassi vliči velik zvon s pomembnim napisom. Zvon sam je težak 24 centov in 20 funtov, v višino meri 134 centimetrov, v premeru doseže 143 cm, po obodu pa kar 430 cm; skoro toliko meri tudi pas, v katerem je med dvema vzbočenima linijama v eni sami vrsti raz-

porejen reliefni napis v tiskani kurživi. Nad verzi je letnica izdelave in ime zvonarne: 1834 — N. 203 OPUS — ANTONII SAMASSA LABACI. Zunanji zvonov plašč je proti vrhu okrašen še s tremi nabožnimi figuralnimi reliefi.

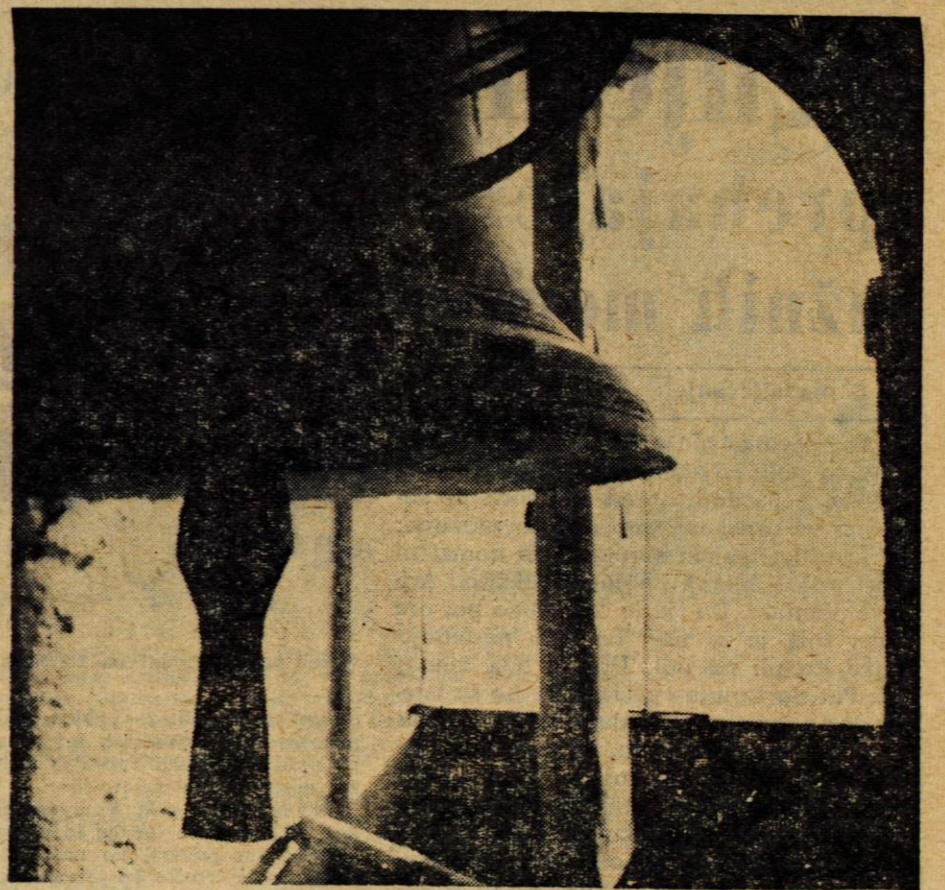
Zvon je ključoval obema svetovnjima vojnama, ki marsikateremu staremu bronastemu glasniku nista prizanesli. Tudi na Joštu sta zdaj, poleg velikega bronastelega, še dva litoželezna nadomestka iz najnovejše dobe. Nekdanjega malega iz leta 1693 in srednjega bronastelega zvona iz leta 1722, ki ju je vliči Gašper Franchi, ni več...

Ljubljanska zvonarna je bila ustanovljena že v letu 1687 in je bila po tradiciji stalno v rokah laških zvonarskih roduvin. Na prelomu 19. stoletja so postali lastniki Samassi, doma iz severne Benečije, iz mesta Forni Avoltri, tik ob tirolski meji pod Monte Paralbam.

Anton Samassa (1808—1883) je bil sodobnik in prijatelj Prešernov. Izročilo pravi, da je v veseli družbi zvonar poprosil pesnika za primeren napis, ko je dobil naročilo z Jošta. Ze koj drugi dan je bil zaželeni napis pri Samassi! Brščas je ta napis tudi prvi slovenski na cerkvenem zvonu; prej so bili le latinski. Ugotovljeno pa še ni, da bi bil to edini napis, ki ga je napravil pesnik za Samasso. Zal, je bil ves arhiv stare zvonarne, opuščen leta 1932, izgubljen ali uničen. Opreti se moremo le na sporočilo Maksa Samasse, Antonovega vnuka, da je bilo teh napisov več...

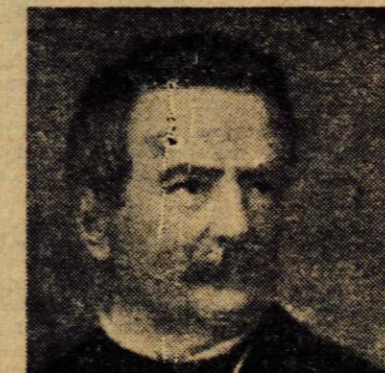
Vrh Jošta (845 m) pred požarom

Zvon na Joštu s Prešernovim napisom

Prav je, če še povemo, da je bil Anton Samassa zares izredna osebnost, tako po svojem strokovnem umetnoobrnem znanju, kot po svoji socialni dejavnosti. Bil je eden od vodilnih ljubljanskih gospodarstvenikov tistega časa, dolgoletni občinski svetovalec, član društva za pospeševanje umetnosti na Dunaju in član muzejskega društva v Ljubljani. Ustanovil je in na svoje stroške vzdrževal sirotišnico za 120 otrok v Ljubljani. In če še povemo, da je bil v revolucijskih letih nadporočni narodne garde in kot tak spremljal srbskega kneza Miloša Obrenoviča ob njegovem obisku v Ljubljani, spoznamo v Antonu Samassi res zanimivega moža takratne družbe. Njegov lik je F. Haymerle uvrstil v življenjepis najznamenitejših svetovnih gospodarstvenikov in izumiteljev. V slovenščino je to knjigo prevedel A. Funtek.

Vila, ki jo je zgradil Antonov sin Herbert v Ljubljani, na Karlovski cesti št. 1, še stoji. V njej je danes nameščen republiški zavod za statistiko. Tudi nekaj ostankov stare zvonarne, tik za vilo, je še vidnih. Kako delaven mož je bil stari Anton Samassa, spoznamo tudi po tem, da je za časa svojega življenja vliči kar 1764 bronastih zvonov (šentjoški je bil dvestotretji). Izdelava zvonov pa ni bila nikoli enostavna zadeva. Poleg metalurškega znanja je zahtevala tudi določen estetski smisel pri okrasju in glasbeni

Anton Samassa (1808—1883)

čut za določitev tona, v katerem naj poje bodoči zvon. Vsa ta znanja pa je Samassa dobro obvladal.

Naš zapisek o zvonu na Joštu, pa ne bi bil popoln, če ne bi omenili še dvoje Prešernovih napisov, ki sta ohranjena na dveh nagrobnikih pokopališča v Šmartnem pri Kranju.

Prvi je posvečen Francu Julianiju in stoji danes ob zahodni steni pokopališke mrtvašnice. Na sivem kamnu je vklesano, da tu spi »duhovni pastir na gori svetega Joshta, ki je bil rojen 15. Kosaperska leta 1756 in ki je umrl 14. grudna leta 1836«. To je prav oni župnik, sloveč pridigar in skrben gospodar romarske cerkve, ki je pri Samassi naročil naš znameniti zvon s pesnikovim napisom. Prešernov nagrobni verz v čast Julianiju začnja »Opasal vere je oroshje...«

Drugi nagrobni kamen, danes prislonjen na cerkveni zid, levo od glavnega vhoda, je namenjen spominu Jurija Kallana »pred Dehanta v Begnah, od 21. Velika travna 1822 Fajmoštra v Šmartni per Kranju«. Prešernov še z gajico pisan napis »Zaljšal cerkve...« je vklesan v črno kamnito ploščo. Očitno je bil Kallan (umrl 1844) Prešernov osebni znanec, saj ga je prav on pred leti naprosil za slovenski epitaf Julianiju; po Kallanovi smrti je pesnik napisal nagrobni napis še zanj...

Dober človek je moral biti, ta »fajmošter«! Prešernovih šestnajst verstic v štirih kiticah poudarja Kallanovo dobrosrčnost: »Ziv rad uboge je podpiral, kar zaupal, njih bo. Spolnil rad je vsakmu želje, dur odprl mu in srce, bil prijatelj je veselje, njim oči po njem rosé!«

Teh troje sledov Prešernovega pesniškega duha na širšem območju našega mesta bo treba v prihodnje bolj oskrbovati in varovati. Če je že popravilo poškodovanega napisu na bronastem zvonu precej zahtevno, je konservacija obeh nagrobnikov in obnovitev Prešernovih napisov na njih dosti lažja naloga. Ljubitelji pesnika, ki bodo spešili na Jošta, bodo gotovo radi spotoma krenili tudi na šmartninsko pokopališče in prebrali v kamen vsekane Prešernove besede.

CRTOMIR ZOREC

Naš roman

Vendar ne le blesteč, temveč tudi hladen, samozavesten, stvaren, vzbujajoč zaupanje, izvežbanost je žarela v kliničnem blesku, nikakršnih skrbi pred morda pomanjkljivim razkuževanjem, Zidje znajo najti dobre zdravnike, Zidje imajo šteti čut za odlične zdravnike.

»Le kaj ste storili z mojim prijateljem Lopezom?« je smehljaje se vprašal zdravnik, zdaj prvič zasebna. »Pri telefonu je skoraj spustil dušo, tako mi je dopovedal, da vam moram pomagati. Sicer je vendar hladna riba.«

Kakšen krog znancev imam v Benetkah? Začelo se je s Patrickom, sledila sta Kramer in Luigi, zlatar Lopez in zdravnik Alessandri, ne vstevši oba hotelska vratarja, sami ljudje, pri katerih sem se zapredla v njihovo usodo ali ki so se dotaknili moje. Nikjer se ne moremo skriti. Lahko odidemo pa odkrijemo, da smo spet nekam prispeli. Ljudi zapuščamo, da bi se spet pojavili med ljudmi.

»Ničesar se ne bova imela pogovoriti,« je rekla, »četudi bo izid pozitiven.«

Ni vedela, če je spregovorila, da bi ugotvila izid, dokončni obrazec misli, ali le zato, da bi kaj pridobila; vsekakor je zdravnik odgovoril s surovo »dkritostjo, z odkritostjo kirurga.

A. A. BEG

»Ne stikajva okrog vrele kaše,« je rekel. »V tem razdobju lahko opravim le majhno preiskavo, signora, majhen poseg med preiskavo, za tem pa temeljito izplakovanje — in konec! Niti

najmanj ne tvegam. Opravil sem le majhno preiskavo spodnjega dela telesa, ker ste potožili zaradi bolečin. Preprosta je in brez nevarnosti.« Pogledal je Franzisko. »To vam pravim, kajpada, le zato, ker nimate prič in ker vas je poslal L. pez.«

»Razumem,« je rekla Franziska. »Hvala!«

Obrnil se je, stolil k oknu in zabobnal s prsti po šipi.

»Nisem poročen,« je rekel, »ker nočem imeti otrok.« Hišna pročelja so se že pričejala razblinjati v sivih sencih meglenega zraka. »Poglejte si to staro, krhko mesto, to mesto ni za otroke. To ni mesto, kjer bi bil človek mlad.« Takoj se je ovedel, po trenutnem občutku sovraštva do moje nošečnosti, do sleherne nosečnosti, vsekakor ima vse drugačne razloge kot starost, besekot, uglajeno, skoraj osorno jo je p spremlil do vrat, lesketajoča se uglajenost, celica, polna kliničnega bleska, nasprotovanje temu staremu, krhkemu mestu, kjer človek ne more biti mlad, v čakalnici, kjer ni bilo več nikogar, tudi asistentka se ni prikazala, si je oblekla plašč, iz sobe tega moškega, hladnega in zaupanje vzbujajočega Benečana, ni bilo več slišati glasu, pomagal mi bo, ta bi mi pomagal, odšla je po popolnoma nemem, zelo imenitnem stopnišču, težka hišna vrata so se neslišno in samodejno zaprla za njenim hrbtom in zg dnji večer na Campo Maninu jo je zagrnil kakor temna, pletena tkanina.

Franziska je odšla zjutraj iz hotela z namenom, da se ne bo vrnila. Vzela je torbico in odšla brez besede mimo vratarja, saj sem vendar plačala, opazili bodo, da se ne bom več vr-

nila, sledil je zajtrk, dragotinar, Kramer, vnovič dragotinar, ki zdaj ni bil več zgolj dragotinar, temveč Lopez, maran, potomec stare židovske družine, ki se je iz Španije preselila v Benetke, zatem kosilo, na silo je jedla nemogočo reč, risotto con le seppie, riž, ves črn od spinega mesa, podoben žolču, poskusiti je hotela, če ji bo po njem slabo, pa ji ni bilo, ob treh je bila prvič v ordinaciji doktorja Alessandrija, od treh do petih pa se je sprehajala, slednjič je za eno uro zašla v Ca Pesaro, se utrujena p tikala med nepomembnimi sodobnimi slikami, toda dvorane so bile malce kurjene, sedla je na klop, oblazinjeno z rdečim baržunom, dolgo je strmel v sliko, imenovano »Paese urbano«, naslikala jo je slikar, čigar imena ni še nikoli slišala, imenoval se je Mario Sironi, slika je bila čudovita, rjav predmestni voziček pred eno tistih hiš — vendar je bila preutrujena, da bi v spominu obudila podobo ene tistih hiš, sicer pa tako ni bilo potrebno, saj jo je naslikal Sironi, z rjavo in modro barvo, pastozno in krepko, s tovarno v ozadju, zatekla se je v sliko; ko bi bil svet kakor ta slika, v njem ne bi bilo Kramerjev. Slednjič zdravnik. Ves čas ni pazila, če jo zasledujejo, zavestno se je odrekla tej misli, ničesar ne morem storiti, četudi je Kramer poskrbel, da me opazujejo, na tem področju me prekaša, zato se zaradi tega ne bom vznemirjala, toda v resnici jo je le skrbelo, ničesar ni mogla ugotoviti, nihče ji ni sledil v Ca Pesaro in iz njega, nihče je ni zasledoval, ko je šla prek pustega Campo Manina.

Ognjeni sprehajalci južnih morij

II. nadaljevanje

Iz dnevnika moža, ki je obiskal domačine na polinezijskem otoku Raiatci in si ogledal nenavadni obred sprehoda po žarečem vulkanskem kamenju povzemamo:

Umuti (ognjeni sprehod) so domačini uprizorili v bližnji dolini, nedaleč od Arijeve plantaže. Do tja je bilo samo pol ure hoje. Bila je še noč, ko smo naslednje jutro krenili na pot. Ura je bila komaj tri. Pot do Umuja (peči), kjer bo še istega dne najzanimivejši del obreda, je bila tisti dan taka, da je ne bom zlepa pozabil. Opojni zrak zgodnjega jutra je bil močno nasičen z eksotičnim cvetnim vonjem. Vsepovsod je vladala globoka tišina. Motilo jo je samo oddaljeno pljuskanje velikega Južnega oceana, ki se je zaganjal v koralne čeri na obali Raiatce. Bilo je, kot bi bili čisto sami v nekem nepoznanem, pravljicnem rajju.

Potem smo prišli v dolino. Srečavali smo skupine domačinov, ki so nam veselo klicali: »Ia ora na! Maitai oe? Haere Umuti?« (Pozdravljeni! Ste zadovoljni in se dobro počutite? Greste k peči?)

Kratka dolina se je čez čas razširila v prostrano jaso. Obkrožale so jo kokosove palme. Plapojoči plameni bakelj so ustvarjali pošastne sence in delali naravo še bolj skrivnostno. Sredi jase je stala peč, napolnjena z velikimi skalami. Okrog nje je čepela množica domačinov. Čuti je bilo kramljanje, petje in smeh. Trepetajoča svetloba je nemirno osvetljevala široka gola ramena in za trenutek razodela lepoto polinezijskih obrazov. Ta slika je bila nepozabno doživljiva. Doživljiva lepote, trdnosti in naravne vzvišenosti...

Nazadnje je v peči le zagorelo

Na najbolj oddaljeni strani jase je stala majhna s slamo krita kočica, kjer so poglavar Terii-Pao in njegovi svečeniki prosili boga ognja za naklonjenost. Nekaj minut po našem prihodu je Terii-Pao slovesno stopil iz kočice. Svečeniki so mu sledili. Zbrani domačini so utihnili. Umaknili so se od peči na rob jase. S strahom in spoštovanjem so zrl v poglavarja ognjenega sprehoda. Bil je zares veličastna pojava. V svitu bakelj je bil videti še lepši. Bil je gol, le okrog pasu je imel nekakšno krilo iz listov neke rastline. Lepo oblikovana glava je počivala na močnih in drznih ramenih. Plemenite poteze, s širokimi, trepetajočimi nosnicami in žarečimi očmi, so zahtevale občudovanje. Proglasili so ga za oboževanega sina boga ognja. Morda prav zaradi njegove izredne, zdrave lepote. Ob peči so nasadili visoke rastline, ki so kljub ognju, ki je gorel dolge ure, ostale zelene in sveže.

Terii-Pao je dvakrat obšel peč, da je videl, če je vse pripravljeno, in se nato umaknil. Svečenik, majhen, zgrbljen mož, se je počasi približal ognjeni peči. V roki je nosil dve palici. Potem je pričel slovesno hoditi okrog peči in peti z nizkim glasom. Množica mu je tiho pritegnila. Medtem je pokleknil pred jamo, ki je bila skopana v peči zato, da je imel zrak lažji dostop do drv, in začel z vso močjo tretji palici drugo ob drugo. To je bil najsvetejši del obreda.

Potreboval je precej časa, da se je zasvetila prva iskra. Vse to je delal z nenavadno vnemo. V siju bakelj sem opazoval niezovo telo. iz ka-

Obred se je ohranil na številnih otokih. Slika prikazuje ognjene sprehajalce z otoka Upolu

terege se je cedil znoj. Med gledalci se je čul pritajen smeh. Svečenik se je razdraženo ozrl po njih. Na obrazu Terii-Pao ni bilo težko opaziti nestrpnost in nejevoljo.

Nenadoma je neki predrzen mladenič za me noj zaklical: »Na toe-toe te raan, na veavea te taata!«, kar pomeni po naše: »Les je hladen, toda mož je vroč!« To je vzpodbudilo množico, da je pričela še ona kričati. Terii-Pao je bil razjarjen. Množici je ukazal, naj molči. Potem se je približal peči, vzela svečeniku palici iz rok in v kratkem času zanetil ogenj v peči. Svečenik se je preplašeno umaknil. Ko se je suho netilo vnelo in so plameni postajali vse višji in močnejši, se je domačinov polastilo veselje in neko nenavadno razpoloženje.

Obredu bo sledila slastna gostija

Dva dneva, ki sta bila potrebna, da se je skalovje segrelo, sta bila hitro mimo. Na večer drugega dne nas je radovednost prignala v dolino. Hoteli smo videti peč v temi. Ze v razdalji dvajsetih metrov sem začutil močno vročino. Žareča jama me je močno spominjala na razpoke, polne še neohlajene lave, ki sem jih videl v bližini Kilanca na Havajskih otokih. Peč je morala ostati tako do zore naslednjega dne.

Ze ob prvem mraku svitanja sva se z Arijem vrnila v dolino k peči. Na jasi je bilo polno domačinov z Raiatce in prebivalcev sosednjih otokov. Stare polinezijske babice so kadile in čenčale. Od časa do časa so to monotonost prekinile s smehom, ki ga je povzročil kakšen posebno slasten škandalček. Okrog so skakali otroci. Ob vsaki najmanjši škodi, ki so jo povzročili, so dobili dobro odmerjeno plačilo. Mlada dekleta so se spogledovala z veselimi mladeniči z bližnjih otokov. Vsepovsod — sam smeh in petje. To je bil srečen in slikovit shod, značilen za brezskrbno polinezijsko dušo v času festivalov. Manjša skupina turistov, ki je prejšnji dan prispela s Papeete, je stala nedaleč proč in venomer nekaj vneto razpravljala o nenavadnem obredu, ki so ga prvič videli.

Okrog peči, na čistih rogoznicah, stkanih iz listov rastline pandanus, so bili kupi okroglastega zelenokožnega kruhovca, divjih banan, banan, pripravljenih za pečenje, in rib, zayitih v zelene liste. Poleg so ležali štirje očiščeni prašiči, nadevani s kostanji. V vsemu temu pa so domačini dodali še Yam — vrsto sladkega krompirja, posušeno svinjino, pijačo poi in jegulje, pripravljene v omaki iz dobrega vina. — Obredu ognjenega sprehoda bo sledila zares bogata gostija.

Terii-Pao strmi v nebo in poje

Nenadoma se je ob peči pojavil Terii-Pao. Njegovi posnemovalci so skočili na noge in se mu bližali. Čutil sem močno vznemirjenost, ki je prevzela ljudi na jasi ob njegovem prihodu. Poglavar ognjenega sprehoda je bil lep med svojimi pomočniki.

Skupina turistov je naglo obstopila Terii-Pao

in nestrpno iskala njegove skrite namene. Pogledi so se neprestano ustavljali na njegovih nogah. Terii-Pao se je vdal, smejoč se njihove mu temeljitemu pregledu. Potem se je eden izmed njih nenadoma obrnil in se približal robu peči. Stegnil je vrat, pogledal vanjo, zastokal, si pokril z rokami obraz in zbežal. Umu (peč) je žarela! Drugi turist je vrgel platnen robec na segreto skalovje. V sekundi se je spremenil v siv prah. Ničesar drugega ni ostalo od njega. In po teh skalah se bodo sprehajali bosonogi ognjeni sprehajalci, ki pa so prav tako navadna zemeljska bitja! Komisija, ki je imela nalogo ugotoviti, koliko je pri vsem tem obredu golju fije, se je razočarana umaknila. Ničesar takega, kar bi vsaj malo dišalo po zvijači, niso mogli najti.

Sedaj se je Terii-Pao z visoko dvignjeno glavo napotil proti robu peči. V roki je nosil vejo neke divje rastline, na kateri so bili veliki listi. Obstal je na robu peči in trikrat zamahnil s vejo po skalah. Zraven si je nekaj pel. Njegov pomočniki, stoječ tik za njim, so preglasili pe sem poglavarja. Toda glas Terii-Pao je postal močnejši. Zile na vratu so se mu napele. Oč pa so še vedno strmele navzgor. Pel je: »E na ta'ata e tahutahu i te umu e, a ta pohe na!... itd., kar pomeni: O, duhovi, ki lahko začarate peč, napravite, da bo za hip umrla! O, tem ljudje! O, svetli ljudje! Sveža voda in slana voda, vročina peči, temina peči, zadržite korake sprehajalcev in hladite vročino postelje. O, mrzli gostitelj, pusti nas umreti sredi peči! O, bogi nji neba, pustita nas iti za trenutek v peči!«

Žareče skalovje je sprejelo sprehajalce

Nikoli ne bom pozabil glasnega vzdihla in po tem tišine Terii-Paa, ko je napravil prvi korak v peč. Za trenutek se je obotavljal kot da bi se hotel prepričati, če se skale pod njegovo težo ne bodo premaknile in nato — naito je mirno odšel dalje po skalah! Prekorail je peč, se obrnil in šel znova čez njo. Pomočniki so mu sledili. Gledalci domačini in tuji turisti so bili prevzeti. Poglavar je še enkrat zamahnil s vejo po žarečem skalovju. Potem je s svojimi pomočniki ponosno stopal prav čez središče peči. Videl sem velike valove vročine, ki so se dvigali nad njihove glave. Vonja po gorečih telesih pa ni bilo, čeprav sem to pričakoval. Peč so prečkali trikrat.

Ko so končali tretji obhod, je poglavar za vpil: »Atira!« (Dovolj!) Potem se je hitro obrnil in — se po želodcu odplazil preko peči!

Na drugi strani je Terii-Pao vstal in pogledal osuple in zbegane turiste. Vedeli so, da je pripravljen za pregled, zato so se zbrali okrog njega. Poglavar in njegovi pomočniki so dvignili noge, tako da jih je vsakdo lahko videl in potipal. Na podplatih, kolikor sem lahko videl, ni bilo niti sledu o čemerkoli. Neki turist se je dotaknil poglavarjevega podplata in na veliko začudenje vseh ostalih dejal: »Prav tako je mrzel kot led!«

(Nadaljevanje in konec prihodnjici)
Pripovednik: TONCI JALEN

Človek čas spomin

S tremi igranimi dolgometražnimi filmi: »Hirošima, moja ljubezen« (1959), »Lani v Marienbadu« (1961) in »Muriel ali čas neke vrnitve« (1963) — in pa z vrsto pred tem posnetih kratkometražnikov, se francoski režiser Alain Resnais uvršča med najpomembnejše in najzanimivejše ustvarjalce sodobnega francoskega filma. Po letih spada v starejšo generacijo — po delu in idejah pa v mlajšo. Ker je prodril skupaj s Truffautom (400 udarcev) in Camusom (Črni Orfej), ga prištevajo v tisto »filmsko smer« ki je tako neenotna, da sploh ni smer in ki so jo ponesrečeno imenovali »novi val«. V resnici pa je tako svojska ustvarjalna osebnost, da je dejansko bolj »edini svoje vrste« ali vsaj najskrajnejši zastopnik abstraktne filmske umetnosti. Pri nas poznamo sicer šele »Hirošimo«, toda v kratkem se bomo srečali tudi z »Marienbadom« in zato ne bo odveč beseda, dve o Resnaisu.

Krematoriji čakajo

Ko je leta 1959 s filmom »Hirošima, moja ljubezen« (nagrada kritike v Cannesu) revolucionarno posegel v filmsko ustvarjalnost, je imel Alain Resnais za seboj že vrsto uspešnih kratkih filmov. V njih že zaznamo njegovi osnovni ustvarjalni izhodišči: v obliki težnje k abstraktnemu, v vsebini obsedenost s problemom časa in spomina.

»Pesem Styrena« — industrijski dokumentarec. »Gauguin«, »Tudi kipi umirajo« (protest proti kolonializmu v študiji o afriški umetnosti), »Van Gogh« (nagrajen z Oscarjem) so analize umetniških del, a obenem samostojna umetniška dela. »Guernica« (1950): ena sama Picassova slika, razdrobljena na kosce in znova sestavljena — v še pretresljivejši upor zoper nasilje.

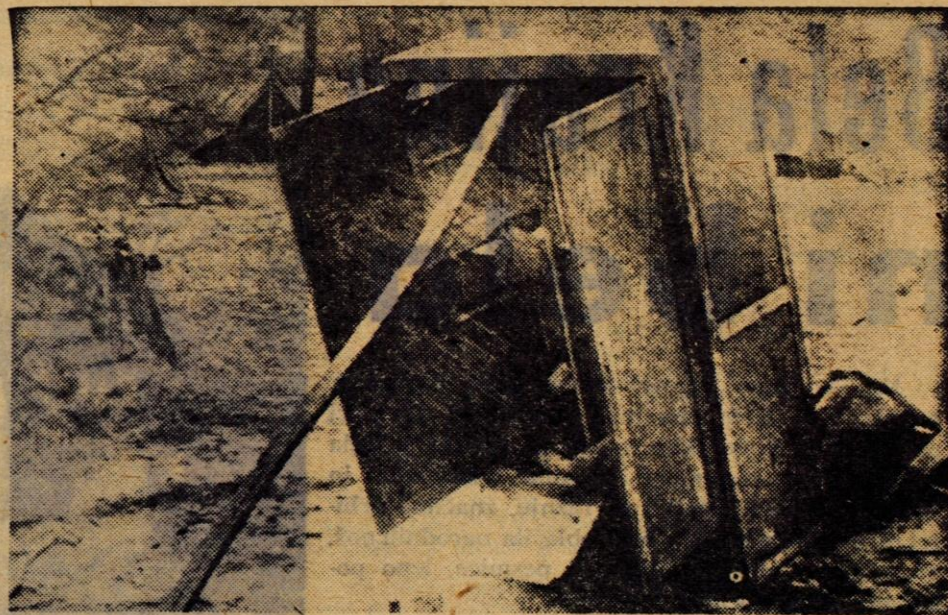
»Noč in megla« (1956) — pet minut današnjega sveta in petindvajset minut včerajšnjega sveta (Auschwitz), prepletenih med seboj, kakor obstojajo v nas samih: ustrojena človeška koža — turisti, ki se slikajo v plinskih celicah... Čas teče. Ljudje pozabljajo. Krematoriji potrpežljivo čakajo novih žrtev.

»Ves spomin tega sveta«, poučen izlet v francosko Državno knjižnico — najsuho-parnejša tema, pa še naročena. In vendar: Resnaisu je uspelo vdihniti resnično življenje skrbno varovanim knji-

gam v Bibliothèque Nationale. Slogovno je film eden najdrznejših dokumentarcev: eno samo harmonično vsklajevano zaporedje vozečih posnetkov.

Tudi v filmu »Muriel ali čas neke vrnitve« si je Alain Resnais izbral za temo iskanje izgubljenega časa« (na sliki Nita Klein in Jean Baptiste Thierée)

Prihodnji teden bo v Kranju na sporedu novi film Veljka Bulajića »SKOPJE 63«, ki je na letošnjem canneskem festivalu doživel zelo lep sprejem pri občinstvu in navdušene ocene kritike, čeprav je bil predvan izven konkurence. Film o smrti in ponovnem rojstvu mesta je po zaslugi našega edinega filmskega režiserja, ki resnično obvlada epske dimenzije — Veljka Bulajića (Kozara) resnično neposredno tragično in človeško prizadeto pričevanje o Skopju 63.

Filmski portret režiserja Alaina Resnaisa

Avtor, filmski
ustvarjalec

Filmski avtor, ustvarjalna
osebnost, ki obvladuje ves

heterogeni proces nastajanja filma in se izpoveduje celo v naročenem filmu — izoblikovana že ob teh kratkih filmih, je našla svoj polnj izraz tudi v prvem Resnaisovem igranem dolgometražniku: »Hirošima, moja ljubezen« (po odličnem scenariju Marguerite Duras). »Hirošima« — preteklost in prihodnost človeštva, »moja ljubezen« — človek ujet med preteklost in sedanjost. Tri teme filma: ljubezen v Hirošimi današnjega dne (kratkotrajna po usodi), ljubezen iste ženske do nemškega vojaka v Neversu, pred mnogimi leti (umorjena na zadnji dan vojne) in atomska katastrofa — so neločljivo prepletene v izpoved o usodni enotnosti posameznika in človeštva, preteklosti in sedanjosti. In v spoznanje, da čas celj rane — in je zato v samaritana preoblečen morilec.

kar se je zgodilo v preteklosti, to, kar se bo (ali bi se lahko) zgodilo v prihodnosti, in to, kar se sploh nikoli ni in ne bo zgodilo.

Razlag »Marienbada« je nešteto, zakaj tu je na mesto resničnega stopilo možno in to pa je Resnaisova (in Grilletova) izpoved: ni ene same se z njim izenačilo... Prav resnice, ki bi zajela neko stvar v celoti, resnic je mnogo in se spreminjajo.

Razumljivo, da je bila tu potrebna še drznejša, še bolj abstraktna (in navidez nesmiselna) gradnja filma. Stalno (in neugotovljivo!) menjavanje sedanjega, preteklega, prihodnjega in namišljenega dogajanja.

Tudi v svojem novem filmu »Muriel ali čas neke vrnitve« je Alain Resnais obravnaval svojo veliko temo: človek — čas — spomin, tokrat prvič v barvah. Človek, ki je ujet v preteklost (spomin na Muriel), ki išče resnično polnega stika z drugimi, a ga ne najde, ker smo vsi preveč obremenjeni z lastnimi neizpoljenimi čustvi, da bi mogli razumeti čustvene potrebe drugih, ali jih celo zadovoljiti.

Poleg te svoje vsebinske opredeljenosti in obsedenosti s (proustovsko) temo »iskanja izgubljenega časa« je Alain Resnais seveda v največji meri in v najboljšem pomenu besede odlični formalist. Njegovo obliko označujejo predvsem: ostrji rez in gibanje kamere.

Pomen Resnaisa je predvsem v tem, da je (skupaj z Godardom, vendar po drugi — bolj formalistični poti kot on) ustvaril to, čemur pravimo »avtorski film« — avtonomno stvaritev, umetniško delo kot samo sebi zadoščujočo enoto.

(Čeprav se z njo morda ne strinjamo, pa je to vendar tudi že v svetu filma obstoječa oblika umetniškega dela. Zato ta izlet v abstraktni Resnaisov svet ni bil odveč.)

DUSAN OGRIZEK

Neločljivo prepletene vseh treh tem »Hirošime« je Resnais dosegel z izredno, naravnost einsteinovsko precizno in revolucionarno smelo montažo, ki se ne ozira na časovno zaporedje in pripravo gledalca. Samo s tem pa je Resnais lahko premagal prostor in čas ter ustvaril tisto višjo realnost — pravzaprav edino resnično, v človeku obstoječo realnost. Realnost, v kateri sta preteklost in sedanjost neločljiva enota: »Tvoje ime je Hirošima. In tvoje ime je Nevers — Nevers v Franciji.«

Zunaj prostora in časa

V svojem naslednjem filmu, »Lani v Marienbadu« (po scenariju Alaina Robbea Grilleta; beneški Zlati lev 1961) je šel Alain Resnais še dalje: človeka (ki pa nima nobenega obstoja izven tega, kar se dogaja pred nami!) je postavil popolnoma izven prostora (je to Marienbad — ali Frederiksbad, ali...?) in izven časa — skozi ves film je nerazločljivo prepletano to, kar se dogaja v sedanjosti, to,

Bela Krajina ni bela

Na skrajnem jugovzhodnem delu Slovenije, nekako med Kolpo na jugu in vzhodu, Gorjanci na severu in Kočevskim rogom na zahodu, je Bela krajina. Poznamo njene steljnike, vinograde in metliško črnino, odojke na ražnju, značilno arhitekturo vaških naselij, bela oblačila narodnih noš, melodičen dialekt in narodne pesmice, lepo poslikane velikonočne pisanice...

Bela krajina je po sestavi tal dinarsko-kraška pokrajina s številnimi vrtačami in »dragami«, njeno podnebje pa je izrazito panonsko, umirjeno kontinentalno. Tako (panonsko) je tudi rastlinje: v gozdu, kolikor ga je (dobrih 22 odstotkov vse površine), prevladuje hrast, kostanj in breza, na zahodu tudi bukev. Namesto slabega gozda pa imamo v notranjosti, med Črnomljem, Metliko in Semičem, obširne steljnike; to so pašniki (skoraj 29 odstotkov vse površine) in senožeti (dobrih 19 odstotkov površine Bele Krajine), ki so poraščeni z redkim drevjem, pogosto z brezo. To področje je najbolj nerodovitno in gospodarsko najslabše izkoriščeno; v letih po zadnji vojni so precej steljnikov že izkrčili in spremenili v rodovitna zemljišča, veliko pa jih je še ostalo.

Ime po narodnih nošah

Bela Krajina ni bela zaradi kraških značilnosti reliefa ali zaradi precej številnih brez v steljnikih. Ime je dobila po značilni beli narodni noši, ki se je v precejšnji meri ohranila še do današnjih dni. Ta noša je tipična za panonsko etnično območje; dr. Vilko Novak pravi, da »je bila v

polpreteklosti morda res najbolj enotna zaradi uporabe lanenega domačega platna in krojnih prvov iz praslovanske dobe. Ta noša nas tudi najbolj veže z ostalimi slovanskimi ljudstvi, kjer je v nekajih pokrajinah močno ohranjena v enaki ali podobni obliki. Bela noša pa panonskega območja je torej ena najvažnejših — in ker je še dokaj živa, tudi najstarej-

Značilna belokranjska hiša (panonski tip) v vasi Drašiči

ših — prvov iz praslovanske kulturne plasti v naši ljudski omiki.

Sedanje ime Bela krajina je še mlado; po mnenju dr. Milka Kosa je staro šele okrog sto let. Prej se je to področje imenovalo Metlika, medtem ko se je sedanje mesto Metlika (ki se prvič omenja leta 1300) imenovalo prej Novi trg v Metliki.

Do 7. stoletja je Bela krajina pripadala hrvatski državi, v drugi polovici tega stoletja pa je bila priključena Kranjski. Leta 1374 je to majhno področje iz oblasti goriških grofov prešlo pod avstrijske Habsburžane kot posebna pokrajina z imenom Metlika. V času turških napadov je Bela krajina kot področje, preko katerega so Turki često prodirali na Kranjsko, precej trpela. V zvezi s turškimi napadi so se na tem področju naseljevali tudi številni begunci iz hrvatskih in srbskih dežel,

imenovani Uskoki. S tem se je močno spremenil etnični sestav prebivalstva.

Prebivalcev vse manj

Lani sem bil v značilni belokranjski vasi Drašiči, nekaj kilometrov severovzhodno od Metlike. Sem napredek, ki je značilen za povojna leta pri nas, skorajda še ni prodrli. Le nekaj popravljenih hiš sem videl, ostale hiše in gospodarska poslopja pa so taka, kot so bila pred sto ali več leti: lesene, s slamo krite hiše, nekatere celo neometane, nizke in ozke, s črnimi kuhinjami, s kletjo ali štalo spodaj; tudi štale kot posebne zgradbe so pogosto še lesene, majhne. Lepa je ta arhitektura, tako v skladu je z revno pokrajino, ki ljudi le skromno preživlja; kot zrasla je z njo, kot da bi ne bila delo človekovih rok.

Govoril sem z ljudmi. Bili so nezaupljivi do tujca. Ko se jim je jezik le razvezal, so mi govorili o revščini. Ne bi bilo treba, videl sem. Priporočevali so mi o slabi zemlji, o velikih dajatvah, ki jih skorajda ne zmorejo, o slabih gospodarskih poslopljih, ki jih ne morejo popravljati, ker je tako težko dobiti vsak dinar. Povedali so mi, da gre skoraj od vsake hiše po eden vsako leto v Avstrijo ali Nemčijo, da si kaj prihrani; poleti, ko je na polju največ dela, se vrne, da opravi najnujnejše doma, potem pa spet pusti ženo in otroke same. Kako to, da našega ne pustijo? so me spraševali pri neki hiši. Kako naj si tu prisluži denar za davek in za vse ostalo, kar je treba pri hiši? mi je jamrala žena, ko je kuhala večerjo v zakajeni, temni kuhinji. Bore malo nam daje ta zemlja, komaj ljamol!

Slaba zemlja, splošna gospodarska nerazvitost in slabe prometne zveze so prisilile Belokranjce, da so se včasih močno izseljevali v tujino. Med slovenskimi izseljen-

ci v Ameriki je bil delež Belokranjcev precejšen. Število prebivalstva se je od leta 1880, ko je bilo v Beli krajini okrog 30.000 ljudi, zmanjšalo do leta 1931 za več kot 25 odstotkov. Število prebivalstva se je precej zmanjšalo tudi v razdobju od 1931 do 1948, predvsem zaradi približno 1200 padlih v narodno-osvobodilni vojni.

Obisk v metliškem muzeju

V prvem nadstropju metliškega gradu, ki je zrasel iz srednjeveške utrdbe, je lepo urejen Belokranjski muzej. Ravnatelj profesor Jože Dular nas je pred štirinajstimi dnevi vodil po bogatih zbirkah in nam odkril marsikatero zanimivost Bele krajine.

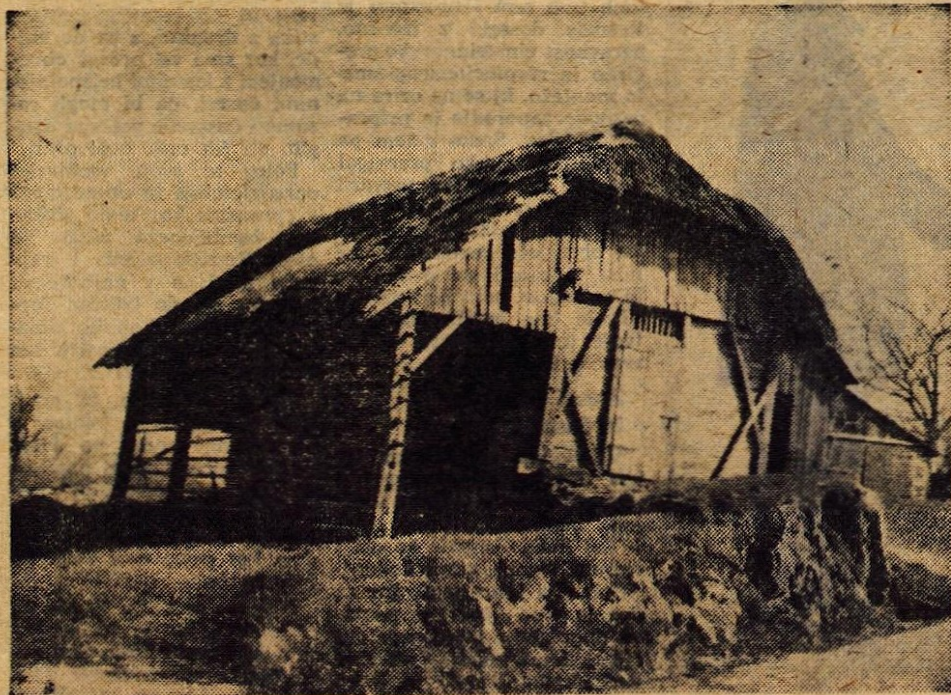
V etnografskem oddelku je lepo prikazana hišna dejavnost in domača obrt (tkalstvo in lončarstvo). Za tkanje platna in sukna poznajo v Beli krajini pripravo, ki ji pravijo krosna in je podobna »statvam«. Kakor pri prvotnih ljudstvih še danes, tako so tudi pri nas nekdanje tkale ženske; to se je še danes ohranilo v Beli krajini, medtem ko so drugje tkanje prevzeli moški.

V Beli krajini so najdlje na Slovenskem poznali najpreprostejšo tkalsko pripravo »brdce« ali »brdo«, ki so ji na Gorenjskem rekli »greblja«. To je deščica za tkanje trakov v velikosti roke, s štirimi pet milimetrov širokimi zarezkami podolgem. Tega načina tkanja zdaj na Slovenskem nikjer več ne najdemo.

Muzej ima tudi lepo zbirko belokranjskih pisanic in drugih predmetov ljudske umetnosti.

Izmed številnih eksponatov v drugih zbirkah naj omenim le še odliček Mitrovega oltarja z Rožanca pri Črnomlju v arheološki zbirki. Original je vklesan v živo skalo, odliček pa so napravili v Zagrebu.

A. TRILER

Skedenj (z njim pod isto streho je tudi senica) v zanimivi kombinaciji s kozolcem, med njima pa je prostor za spravilnice vozov (Drašiči)

RADIJSKI SPORED

VELJA OD 30. MAJA DO 5. JUNIJA

Poročila poslušajte vsak dan ob 5.15, 6., 7., 8., 10., 12., 13., 15., 17., 22., 23. uri ter radijski dnevnik ob 19.30. Ob nedeljah pa ob 6.05, 7., 9., 12., 13., 15., 17., 22., 23. in 24. uri ter radijski dnevnik ob 19.30

SOBOTA — 30. maja

8.05 Vedre melodije za konec tedna — 8.55 Radijska šola za nižjo stopnjo — 9.25 Pomladno potepanje — 9.47 Iz filmov in glasbenih revij — 10.15 Domače polke in valčki — 10.35 Tri skladbe Fridricha Smetane — 11.00 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Slovenski pevci zabavne glasbe — 13.30 Glasbeni sejem — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.40 Poje moški zbor Svobode iz Strazišča pri Kranju — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Gre mo v kino — 17.35 Pesmi in plesi jugoslovanskih narodov — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Recitali znamenitih pevcov — 18.45 Novo v znanosti — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Ko je sonce zašlo — 20.20 Ujetniki Sargaškega morja — 21.00 Sobotni ples — 22.10 Oddaja za naše izseljence — 23.05 Do polnoči v plesnem ritmu

NEDELJA — 31. maja

6.00 Dobro jutro — 6.30 Napotki za turiste — 7.40 Pogovor s poslušalci — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.50 Iz mladinske orkestralne glasbe — 9.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I. — 10.00 Še pomnite tovariši — 10.30 Svet v orkestralnih barvah — 11.30 Nedeljska reportaža — 12.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — II. — 13.30 Za našo vas — 13.50 Koncert pri vas doma — 14.10 Glasben izlet po romanskih deželah — 15.05 Danes popoldne — 16.00 Humoreska tega tedna — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Izberite svojo popevko — 21.00 Ob 100 letnici rojstva R. Straussa — 22.10 Plesna glasba — 23.05 Klasiki in pionirji sodobne glasbe

PONEDELJEK — 1. junija

8.05 Poje slovenski oktet — 8.25 Ritmi Latinske Amerike — 8.55 Za mlade radovedneže — 9.25 Pojeta mezzosopranistka Biserka Cvejić in basist Tomislav Neralić — 10.15 Domače skladbe za godalne instrumente — 10.35 Naš podlistek — 10.55 Glasbena medigra — 11.00 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Slovenski pevci zabavne glasbe — 13.30 Glasbeni sejem — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.45 S knjižnega trga — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Iz opernega sveta — 18.00 aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Popevke vzhodnih dežel — 18.45 Pota sodobne me-

dicine — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Skupni program JRT — 22.10 Glasbena medigra — 22.15 Skupni program JRT — 23.05 Literarni nokturno — 23.15 Popevke se vrstijo

TOREK — 2. junija

8.05 Jugoslovanski pevci zabavne glasbe pojo — 8.35 Narodne in domače pesmi — 8.55 Radijska šola za srednjo stopnjo — 9.25 V tričetrtinskem taktu — 9.45 Pet narodnih pesmi — 10.15 Majhni zabavni ansambli — 10.40 Dva odlomka iz opere »Koššana« — 11.00 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 35 minut z domačimi vižarji — 13.30 Pika nogavička — 14.05 Radijska šola za višjo stopnjo — 14.35 Slovenske narodne v različnih izvedbah — 15.15 Zabavna glasba — 15.30 V tork nasvidenje — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Koncert po željah poslušalcev — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Popevke iz Bolgarije — 18.25 Plesni orkester RTV Ljubljana in njegovi solisti — 18.45 Na mednarodnih križpotjih — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Poje zbor RTV Beograd — 20.20 Radijska igra — 21.14 Večerne pesmi — 22.10 Glasbena medigra — 22.15 Skupni program JRT — 23.05 Melodije za lahko noč

SREDA — 3. junija

8.05 Jutranji divertimento — 8.55 Pisan svet pravljic in zgodb — 9.25 Tako pojo in igrajo v Pragi — 10.16 Glasbeni pozdrav iz Finske — 10.45 Clovek in zdravje — 10.55 Glasbena medigra — 11.00 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Popevke v izvedbi slovenskih pevcov zabavne glasbe — 13.30 Ritmi in razpoloženja — 14.05 Radijska šola za srednjo stopnjo — 14.35 Lahka glasba — 15.15 Zabavna glasba — 15.40 Komorni zbor RTV Ljubljana — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Chopin — skladatelj — 17.35 Iz fonoteke radia Koper — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Mojstri orkestrske igre — 18.45 Ljudski parlament — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Skladatelj Janez Matičič — 20.30 Plesni zvoki — 21.05 Skupni program JRT — 22.10 S popevkami po svetu — 23.05 Literarni nokturno — 23.15 Nočni koncert

ČETRTEK — 4. juniju

8.05 Z opernih in koncertnih odrov — 8.55 Radijska šola za višjo stopnjo — 9.25 Za-

bavna glasba vzhodnih dežel — 10.15 Pihalna godba »The Royal Marines« — 10.30 Pet minut za novo pesmico — 11.00 Pozor nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Po tipkah in strunah — 13.30 Glasbeni sejem — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.40 Literarni sprehod — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Glasbena medigra — 17.15 Turistična oddaja — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Narodni intermezzo — 18.45 Ta teden v skupščinskih odborih — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Četrtkov večer domačih pesmi in napevov — 20.45 Lahka glasba — 21.00 Večer umetniške besede — 21.40 Koncert za fagot in godalni orkester — 22.10 Glasbena mediera — 22.15 Skupni program JRT — 23.05 Četrt ure z zabavnim orkestrom Raphaela — 23.20 Skupni program JRT

PETEK — 5. junija

8.05 Veliki valčki — 8.30 Slovenske narodne pesmi — 8.55 Pionirski tednik — 9.25 Odmevi iz naših krajev 10.15 Novost na knjižni polici — 10.55 Glasbena medigra — 11.00 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Kmetijski nasveti — 12.25 Za ljubitelje domačih melodij — 13.30 Skladbice iz našega življenja — 14.05 Radijska šola za nižjo stopnjo — 14.35 S popevkami po Jugoslaviji — 15.15 Napotki za turiste — 15.20 Zabavna glasba — 15.45 Jezikovni pogovori — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Na obisku pri francoskih skladateljih — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Pesmi borbe in dela — 18.30 Pripovedujejo nam — 18.45 Ljudski parlament — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Četrt ure z orkestrom Mantovani — 20.15 Tedenski zunanjepolitični pregled — 20.30 Tako igra violončelist Andrej Navarra — 21.00 Zabavni zvoki — 21.15 Oddaja o morju in pomorščakih — 22.10 Plesna glasba — 23.05 Pevce Pat Boone — 23.20 Skupni program JRT

K I N O

Kranj »CENTER«

30. maja ameriški barvni CS film HELEONI ob 18. in 20. uri, premiera italijansko-francoskega bravnega CS filma POCITNICE ZIMSKIH PRAZNIKOV ob 22. uri

31. maja ameriški barvni CS film HELEONI ob 15., 17. in 19. uri, premiera domačega filma SKOPJE 63 ob 21. uri

1. junija italijansko-španski barvni film POLKOVNIKOVE AVANTURE ob 18. in 20. uri

2. junija domači film SKOPJE ob 18. in 20. uri

3. junija domači film SKOPJE ob 18. in 20. uri

4. junija italijansko-francoski barvni CS film POCITNICE ZIMSKIH PRAZNIKOV ob 18. in 20. uri

Kranj »STORZIČ«

30. maja ameriški barvni CS film APRILSKA LJUBEZEN ob 16., 18. in 20. uri, premiera italijansko-španskega barvnega CS filma POLKOVNIKOVE AVANTURE ob 22. uri

31. maja ameriški barvni CS film APRILSKA LJUBEZEN ob 10., 14., 18. uri, angleški barvni VV film 39 STOPNICA ob 16. in 20. uri

1. junija ameriški barvni CS film HELEONI ob 16. in 18. uri, angleški barvni VV film 39 STOPNICA ob 20. uri

2. junija italijansko-španski barvni VV film POLKOVNIKOVE AVANTURE ob 16., 18. in 20. uri

3. junija italijansko-španski VV film POLKOVNIKOVE AVANTURE ob 16., 18. in 20. uri

4. junija domači film SKOPJE 63 ob 16. in 18. uri, italijansko-španski barvni VV film POLKOVNIKOVE AVANTURE ob 20. uri

Strazišče »SVOBODA«

31. maja amer. barv. CS film HELEONI ob 16. in 20. uri

4. junija domači film SKOPJE 63 ob 20. uri

Cerkije »KRAVEČ«

30. maja amer. film MASČEVALEC ZORRO ob 20. uri

31. maja amer. film MASČEVALEC ZORRO ob 17. in 19. uri

Jesenice »RADIO«

30. do 31. maja jap. CS film SANJURO

1. junija jugoslovanski film KOZARA

2. do 3. junija nemški film ZADNJA PRIČA

4. do 5. junija češki film PETI ODDELEK

Jesenice »PLAVČ«

30. do 31. maja nemški film ZADNJA PRIČA

1. do 2. junija jap. CS film SANJURO

4. do 5. junija amer. barv. film GULIVERJEVO POTOVANJE

Zirovnica

30. maja nemški film GERINGOV SOSOLEC

31. maja franc. ital. barv. CS film PREGANJANA LJUBIMCA

3. junija japonski CS film SANJURO

Dovje

30. maja franc. ital. barv. CS film PREGANJANA LJUBIMCA

31. maja nemški film GERINGOV SOSOLEC

4. junija japonski CS film SANJURO

Koroška Bela

30. maja amer. barv. film GULIVERJEVO POTOVANJE

31. maja amer. barv. film RIMSKA POMLAD GOSPESTONE

1. junija nemški film ZADNJA PRIČA

Kranjska gora

30. maja amer. barv. film RIMSKA POMLAD GOSPESTONE

31. maja amer. barv. film GULIVERJEVO POTOVANJE

4. junija nemški film ZADNJA PRIČA

Ljubno

30. maja španski barv. film MATI POSLUSAJ PESEM MOJO ob 20. uri

31. maja špan. barv. film MATI POSLUSAJ PESEM MOJO ob 14., 16. in 19. uri

Duplica

30. maja amer. barv. CS film KO ZVONIJO ZVONOVI ob 20. uri

31. maja amer. barv. CS film KO ZVONIJO ZVONOVI ob 15., 17. in 19. uri

2. junija amer. film SABRINA ob 18. uri

3. junija amer. film SABRINA ob 20. uri

Radovljica

30. maja amer. barv. CS film ENAJST VETERANOV ob 20. uri

30. maja amer. barv. CS film DOM NA GRICU ob 17.30

31. maja amer. barv. CS film ENAJST VETERANOV ob 17.30

31. maja franc. film ROKEGOR ob 15.30 in 20. uri

31. maja češki film NEIZKORISCENI ALIBI ob 10. uri dopoldne matineja

2. junija angl. film ZENA V DOMACI HALJI ob 20. uri

3. junija angl. film ZENA V DOMACI HALJI ob 18. in 20. uri

4. junija ital. barv. film RIMSKA DEVICE ob 20. uri

5. junija sovj. film HISA NA SEDEM VETROV ob 20. uri

Iz festivalskega koša

Drage bralke in spoštovani bralci so se do izida te številke Panorame gotovo že prebudili iz zdravega spanja, v katerega jih je zazibalo poslušanje slovenskih popevk 1964. Razočarani nad besedili in melodijami festivala, ki bi se mu pravzaprav bolj podalo ime Rahitis 1964, so poslušalci in gledalci naše RTV brčkone radovedni, kakšna je bila šele kvaliteta besedil in melodij, ki jim je bila prihranjena pot v eter, ker so prej končale v košu izbirne komisije. Pobrskali smo torej med goro odvrženega papirja in izbrali zanimive refrene nekaterih propadlih popevk, zapetih na besedila naših znanih narodnih pesmi. Imen neuspešnih avtorjev novih viž vam iz razumljivih razlogov seveda ne moremo posredovati, kajti v naši

Potrošnik, ki meso kupuje po jurja za kilo, pa v svoji popevki stoka:

Kranjska dežela, najlepša dežela, ti domovina najdražja si mi!

Turisti, ki so jim v restavraciji postregli z enournim čakanjem, umazanimi prti in zasoljenim računom, vzklikajo:

Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo, nazaj nas več ne bo!

V imenu občinskega proračuna skladatelj takole pove šolniku:

Gotovo več bi dal ti rad pa majhen sem sedaj in še preslab in še premlad, da bi veljal ti kaj.

Poznavalec naših cest in lastnosti naših voznikov motornih vozil svari kolesarja:

Kaj pa, ti pobič, se v nevarnost podajaš...

Lastnik stanovanja v petem nadstropju modernega bloka zaman snubi deklo, ki mu odgovarja:

Ne bom se možila na visoke gore, pa ne bom je nosila na glavci vode.

Zasebni kmetovalec opazuje usodo vrtnarije, ki jo je prevzela zadruga:

Od enga vrta čem zapet, k' je žalostno za slišat...

Furman se s svojo vprego obupan ustavi pred prometnim znakom na cesti prvega reda in žalostno zapoje:

Kje so tiste stezice, ki so včasih bile?

Eksperiment z ozdravitvijo Blejskega jezera se je menda ponesrečil in preprosti občan zavzdihne:

Kolko tavžent jih tam leži, ki so v črno zemljo djani.

Avtor tega poročila ni hotel zaostati za vnetimi popevkarji in se od vas poslavlja s svojo vižo:

Kdor za drugim pomet, kmalu metlo si obrabi, s štilom pa dobi po glavi!

VILKO NOVAK

Humoreska

kranjski deželi še ni v navadi, da bi javnost vsakokrat seznanili z očetimi in botri raznih arhitektskih, urbanističnih, ekonomskih, agronomskih, investicijskih in drugih polomijad. Zaupali pa vam bomo njihove poklice, kajti zanimivo je slišati, kako nam pojo in vzdihujejo ljudje najraznovrstnejših strok in kako se trudijo, da bi Kranjci plesali, kakor oni godejo.

Takle refrenček si je v vsaki kiti svoje popevke omislil neki direktor, ki ima velike načrte z integracijo s sosednjim podjetjem:

Si bom stolček podstavil, se k tebi bom spravil.

Upravnik kmetijske zadruge, ki so mu grablje bolj služile kot vile, pa takole modruje pred prihodom nadzorne komisije:

Čas se mi je preč podati, tukaj mi ni več ostati.

Kmetič, ki je prodal tele po 200 dinarjev za kilo, stojé pred mesnico ob misli na posrednika in njegovo maržo vzdihuje:

Ne seje ne žanje, pa vendar živi.

Naša zastava na vrhu v bolivijskih Andih

(nadaljevanje s 1. strani)

— Kako boste pa potovali?

— S tovorno ladjo Splošne plovbe Piran »Ljubljana«, ki bo, kot je predvideno, v soboto odpotovala proti Buenos Airesu na krstno vožnjo. Potovanje z ladjo bo trajalo okoli mesec dni. Od Buenos Airesa do La Paza, glavnega mesta Bolivije, dvakrat tedensko vozi letalo, trikrat tedensko pa vlak. Dva bosta verjetno potovala z letalom, ostali pa, skupaj z opremo, z vlakom. S najvišje ležečih mest na svetu. Njegovi najnižje ležeči predeli slednjim se obeta edinstvena vožnja, saj je La Paz eno izmed so na 3200 m, najvišji pa na 3900 m nadmorske višine. Tudi sicer naselja do 4000 m visoko niso tu nikakršna redkost. Snežna meja se pričinja med 4500 m do 5000 m visoko.

— Kdo je omogočil to ekspedicijo?

— Ze nekaj let staro idejo Akademskega planiskega društva je podprla Planinska zveza Slovenije, občutno pa tudi Izvršni svet SRS. Predvidevamo, da bo ekskurzija vejala poltretji milijon dinarjev. Del opreme so nam, oziroma pričakujemo, da nam bodo, podarile naše tovarne, da bi jo na zahtevni in dolgi poti preizkusili. Osebnó opremo, večji del hrane in podobno smo kupili sami. Vsi bomo dobili brezplačne dopuste in izkoristili tudi redni letni dopust. Enemu zmed članov menda celo grozi, da bo moral prispevati za tistega, ki ga bo nadomeščal, drugi bo predal motor, da bo za ta čas preskrbel družino itd.

— In poklicni sestav vaše odprave?

— Grobdeni tehnik, strojni tehnik, predavatelj kemije, elektro tehnik, študent glasbe in zdravnik. Odprava bo torej prvenstveno alpinistična in ne znanstvena. Glavni namen — alpinistične raziskave, obenem še kartografiranje, zbiranje redkejšé flore in podobno.

— Kako se pripravljate na štiri mesece dolgo pot?

— Duševno: preštudirali smo vso dostopno švicarsko, nemško, italijansko in avstrijsko literaturo o Andih, ki je izšla v 19. in našem stoletju. Telesno: celo zimo smo smučali in plezali po Kamniških in Julijskih Alpah. Spomladaj smo seveda samo plezali. V dnevni red bivanja na ladji bomo morali vključiti resno vsakodnevno telovadbo, da dobljene kondicije ne zapravimo. Ker nam obetajo, da utegnemo kar 10 dni zgubiti v La Pazu, kjer bomo opravili zadnje priprave in verjetno najeli tudi kašnega nosača, nameravamo na bližnji 6000 metrov visoki vrh. Zaradi aklimatizacije.

— Verjetno nameravate izkoristiti dejstvo, da imamo v Južni Ameriki veliko prijateljev?

— Obveščeni smo, da se nam tako v Buenos Airesu kot tudi v La Pazu obeta več sprejemov in prijateljskih srečanj. Predvideli smo številna predavanja o naši državi in bomo zato ponesli s seboj veliko slikovnega pa tudi turistično propagandnega gradiva.

— Vaša posebna naloga bo verjetno skrbeti za zdravje članov odprave. Kako se pripravljate na to?

— Najprej sem sestavil seznam zdravil, ki bi prišle v poštev za to priložnost (mimogrede: šest tipkanih strani). Zbral sem dostopna zdravila in zaprosil zanje 12 farmacevtskih tovarn. Niso se še vse odzvale. Med tistimi, ki so se, je tudi švicarska firma Ciba, ki je nekako specializirana za izdelovanje zdravil za take namene. Le redka alpinistična odprava potuje brez njenih posebnih zavitkov. Prvenstveno moramo računati na poškodbe zaradi mraza in na melanholične poškodbe, na prebavne motnje, utrujenost in višinsko bolezen ter podobno.

— Je kateri izmed sedanjih članov odprave že bil na podobni poti?

— Vsi po vrsti smo že plezali po najtežjih alpinističnih poteh v Švici, Franciji, Italiji in Avstriji, en član je bil tudi na Kavkazu. Odprave te vrste so večinoma udeležujemo prvič.

M. SOSIČ

De profundis slovenske popevke

(Nadlajevanje s 6. str.) stivalu »Bled 63« pa 16 od 21. Morda najboljšo primerjavo omenjenih festivalov pa dobimo s primerjavo povprečne tehnične vrednosti popevk. Tako je povprečna tehnična vrednost popevk (vrednost festivala!) kot sledi: »Opatija 63« — 37,3 točke; »Bled 63« — 42,2 točke, »Slovenska popevka 64« — 35,9 točke. Mislim, da je vsak komentár odveč! Morda bi dodal, da doslej nisem uspel najti popevke iz Sanrema, katere ocena ne bi pressegla 40 točk. Ker je poglavitna

naloga vsake žirije za izbor v bistvu analiza prispelih del in uvrstitvev v program tistih za najvišjo tehnično vrednostjo (volareteoreco itd.), se mi zdi uvrstiti na program popevko vrednosti 21 resnično zelo nestrokovno.

3. Žirija mora biti nepristranska. Ne trdim, da to ni bila, vendar sem že pod točko 1 (o neodvisnosti) navedel toliko dejstev, da po vseh pravnih normah tak sestav žirije ne zagotavlja nepristranskega izbora.

Kaj storiti? Sestaviti žirijo, ki odgovarja (ne z besedami,

ampak dejansko) vsem zahtevam, ki jih mora žirija izpolnjevati! Potrebno je objaviti že z razpisom natečaja sestav žirije za izbor. Avtorji že sami najbolje vedo, komu lahko zaupajo!

Morda bi kdo rekel, da so to »malenkosti«. Morda, toda po mojem mnenju izguba ugleda ni ravno »malenkost«. Zaradi takih »malenkosti« je slovenska popevka že itak izgubila na ugledu, z njo pa seveda festival in tisti, ki na njem igrajo prvo violino (organizatorji, žirija itd.).

Morda še kratka ocena festivala?

Vrstni red po tehnični vrednosti:

I. Robežnik »Verujem v pravljice« (49)

II. Horvat: »Sonce sije na Portorož« (46)

III. Cerar: »Dež... Noč!« (44) itd. Seveda je to le del kvalitete, drugi del (glej zgoraj) predstavlja reakcija potrošnikov.

Če bi se pri nas našel nekdo, ki bi zahteval, naj vsi odrasli Jugoslovani nosijo čevlje št. 46, bi ga verjetno zaprli v norišnico. Upravičeno!

Pri nas so nekateri ljudje mnenja, da naj naši ljudje

konsumirajo nemogoče popevke (a la čevlji 46), pa jih doslej še nismo zaprli v norišnice.

Kako morajo čevlji odgovarjati nogam tistim, ki jih nosijo, morajo popevke odgovarjati okusu tistih, ki jih konsumirajo.

Se nekaj o modernosti. Nekeč je bilo moderno imeti sifilis in bedaki so se trudili, da so zboleli — tako so bili bolj »nobli«. Danes je moderna shizofrenia in zagotovo vem, da bedaki niso izumrli. Toliko v opozorilo vsem tistim, ki jim je vseč samo tisto, kar je »modernó«, da bodo vedeli, kaj vse lahko besedica »modernó« pomeni.

Dr. VLADIMIR STIASNV